

Afb. 1. Johan de la Rocquette, Philippus Baldaeus en
zijn assistent Gerrit Mosopatam, 1668. Olieverf op
doek, 141 x 176 cm. Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr.

SK - A-1299.

Mieke Beumer

Philippus Baldaeus en Gerrit Mosopatam: een buitengewoon portret

Op de afdeling Nederlandse Geschiedenis van het Rijksmuseum hangt een uniek schilderij van de hand van de Haagse kunstenaar Johan de la Rocquette uit 1668 (afb. 1). Het werd in 1885 door de Minister van Binnenlandse Zaken voor 180 gulden aangekocht in Leiden en bestemd voor 's Rijks Museum van Schilderijen in Amsterdam. Meer is er over de herkomst van het schilderij niet bekend. In een brief van het Ministerie heette het doek *Portret van een koopman in Indisch kostuum*. Het Rijksmuseum schreef het in dat jaar bij in zijn inventaris van schilderijen als *Portret van een jeugdig Hollander, in Indische kleeding, ten voeten uit, zittende, in een landschap, met zijn slaaf, een papegaai en een drietal honden*. In 1976 kreeg het schilderij in de catalogus de omschrijving *Een Europeaan en een Singalees in een Ceylonees landschap*. Dit verband met Ceylon werd gelegd nadat het gebouwtje op de achtergrond was herkend als de protestantse kerk en het kerkhuis van Paneteripou in het district Jaffna in het noorden van Ceylon. Aangenomen werd dat de schilder die nooit in Ceylon geweest was, dit detail naar een prent heeft geschilderd. Het bleef dus al die tijd gewoon een portret van een onbekende heer van stand in een exotische context.¹ Maar hoe gewoon is dit portret? Wie is die jeugdige Hollander, en wie kan die andere persoon zijn?²

De voorstelling

Het schilderij is nogal donker uitgevallen, op enkele heldere kleuren na, en veel details zijn slechts met moeite te onderscheiden. Poserend onder een eik zijn twee mannen geportretteerd in het licht van een ondergaande zon. Rechts op de voorgrond zit een jong uitzierende man met blond haar, groenbruine ogen, lange forse neus, grote mond, rozige baardloze wangen en een kuiltje in de kin: een onmiskenbaar Europees gezicht (afb. 2). Hij is kleurig uitgedost in een lange kamerjas van felrode glanzende stof, bedrukt of geborduurd met motiefjes, en een bont gestreepte broek. Om zijn hoofd is een fijn geruite doek gewikkeld als een tulband, waar onderuit de haren losjes over de schouders vallen. Zijn jas ziet eruit als een Mogols kleed zoals dat in India in de tweede helft van de 17de eeuw veel werd gedragen.³ Het sluit om het bovenlichaam met het linkerpand schuin over het rechterpand geslagen, en is in de rechterzij met linten dichtgestrikt. Rond het middel is nog net een ceintuur zichtbaar. De rok van de jas is ruim en valt open, zodat de lange broek gedeeltelijk zichtbaar is. De man zit in een ontspannen houding tegen een stenen monument geleund. Opmerkelijk aan dit monumentje zijn het half tonvormige dak en de overkragende dikke rand waarmee het is bekroond. Versiering in reliëf is alleen vaag op de rechter zijkant te zien: een guirlande en wat bladwerk.

Afb. 2. De Europeaan, detail van afb. 1.

Afb. 4. Kerk en kerkhuis van Paneteripou, detail van afb. 1.

Afb. 3. De Aziatische man, detail van afb. 1.

In het midden van de voorstelling staat een tweede man (afb. 3). Hij is lichtbruin van huidskleur en heeft een Zuid-Aziatisch (d.w.z. Indiaas of Srilankaans) uiterlijk: zijn gezicht vertoont opmerkelijk fijne trekken met grote langwerpige ogen en een grote smalle neus. Hij heeft een dun zwart snorretje en aan de voor ons zichtbare, lang uitgerekte oorlel hangt een dubbele parel. Om zijn hoofd heeft hij een witte zijden doek geknoopt. De man, die de toeschouwer aankijkt, leunt met zijn onderarmen op een rechthoekige stenen sokkel. Voor hem zit een grote groene parkiet die aan een vrucht knabbelt. De stenen sokkel is nauwelijks versierd; op de zichtbare zijvlakken van het blok zijn slechts profielen en lijsten uitgehakt. De Aziatische man draagt een lang wit heupkleed van een glanzende stof, waarschijnlijk zijde, met daaroverheen geknoopt een tweede kleed van donkere, indigoblauwe stof met rode motiefjes. Van het witte kleed is alleen de aan de voorkant schuin opgetrokken onderrand te zien. Het bovenlichaam is onbedekt. In de rechterzij boven de rand van het kleed steken uit een zilverkleurige metalen houder de rijk bewerkte uiteinden van twee pennen of mesjes. Aan de houder hangt aan een kettinkje een smalle opgerolde band. De voeten van de beide mannen gaan schuil achter drie honden die op de voorgrond zijn geschilderd. Vol in het licht staan een wit met bruin gevlekt langharig hondje en een witte gladharige windhond. Daarachter zit nauwelijks zichtbaar een zwarte windhond die opkijkt naar de Zuid-Aziatische man. Rechts op de voorgrond liggen attributen voor de jacht: een vuursteengeweer waarvan alleen de gladde kolf en het slot zichtbaar zijn, een weitas en half verscholen een kruitzakje, een veldfles en een mandje. In de schaduw helemaal rechts hangen twee dode hazen met de achterpoten vastgebonden aan een stok.

Achter de beide figuren ontvouwt zich een weids, lager gelegen landschap. Uiterst links is in gedekte tinten een gebouw geschilderd (afb. 4). De Spaans-Portugese bouwstijl is die van een kerkje: een lange hal onder een zadeldak, een symmetrische façade met deur, twee zijramen, rond bovenraam en bewerkte

gevelbekroning. Ook de zichtbare zijgevel heeft ramen. Twee met obeliskens bekroonde pilasters flankeren de voorgevel. De omtrekken van een voorplein zijn aangegeven. Links zijn bijgebouwen geschilderd en een tuinmuur met poortje. Het grootste van de bijgebouwen heeft een galerij met rondbogen en een verdieping, bekroond met een dubbel schilddak. De horizon wordt gevormd door een naar rechts olopende rij heuvels. Donkere wolken tekenen zich af tegen een rood kleurende avondlucht; het meeste licht komt van links. Het landschap is verder verlaten: er zijn geen andere mensen of dieren te bekennen. Een tiental palmbomen en wat bosjes staan verspreid over de verre hellingen. Links op de voorgrond groeien wat ondefinieerbare planten. Alleen de eik is opvallend aanwezig en werpt zijn schaduw over het pad.

Afb. 5. Anoniem. Kerk en kerkhuis van Paneteripou. Gravure uit: Philippus Baldaeus, *Beschryvingh van het machtige Eyland Ceylon*, Amsterdam 1672, pp. 164-165. Universiteitsbibliotheek, Amsterdam: 486 A 11.

Het 'Ceylonese' in de voorstelling

De veronderstelde relatie tussen de voorstelling op dit schilderij en het eiland Ceylon, is tot nu toe terecht gebaseerd op het herkennen van het afgebeelde kerkgebouwtje. Het is onmiskenbaar de kerk en het bijbehorende schoolgebouw van *Paneteripou* (Pandattarippu⁴), een dorp noordwestelijk gelegen van het Nederlandse fort en de stad *Jafnapatnam* op het noordelijke Ceylonese schiereiland Jaffna. Deze kerk werd vroeg in de 17de eeuw gebouwd door Portugese jezuiten en was gewijd aan Onze Lieve Vrouw van Genezing.⁵ Dezelfde kerk is op nagenoeg identieke wijze afgebeeld op een kopergravure (afb. 5) in de *Beschryving van het machtige eyland Ceylon*, een boek geschreven door de Nederlands hervormd predikant Philippus Baldaeus (1632-1671).⁶ Na de inname van Jaffna door de Nederlanders in 1658 werden alle voormalige Portugese kerkgebouwen door de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) geconfisceerd. Baldaeus had als eerste Nederlandse predikant in Jaffna zeven jaar lang, van 1658 tot 1665, de zorg voor deze kerken. De talrijke rooms-katholieken had hij met grote ijver onderwezen in de Nederlands hervormde leer.

Het geschilderde landschap is verder nergens specifiek Ceylonese. De afgebeelde heuvels zijn voor het binnenland van Ceylon te kaal en op Jaffna komen heuvels als deze al helemaal niet voor: dit schiereiland is geheel

vlak. Het ligt ingesloten tussen brede lagunes en de zee en is doorsneden met sluffers en kreken. Ondanks de droge zandbodem, de karige regenval en het ontbreken van rivieren zag het land er ook in Baldaeus' tijd uitgesproken groen uit. Door een combinatie van een uitgekiende aanleg van akkers en tuinen en een intensief irrigatiesysteem, waarvoor ondergrondse zoetwaterreservoirs werden aangesproken, kon een hard werkende agrarische bevolking de grond verscheidene oogsten per jaar laten opbrengen.⁷

Het schiereiland Jaffna was in de 17de eeuw, net als nu, dicht bevolkt. Op een oppervlakte ongeveer zo groot als de provincie Zeeland telde Baldaeus in zijn ambtsperiode 159 dorpen die met elkaar verbonden waren door een dicht en goed onderhouden wegennet.⁸ Steeds keren in Baldaeus' beschrijvingen van de dorpen op Jaffna de weelderige tuinen en boomgaarden terug met vele soorten groenten en fruit, en de graan- en rijstvelden, akkers, weiden en palmbossen. Hij schrijft lyrisch: *Men heeft hier de schoonste Water-Limoenen die in India te vinden zijn, nevens uytstekende welriekende Meloenen* en hij roemt Jaffna om zijn tabak, mango's en wijndruiven.⁹

Dominerend in het landschap zijn de voor Jaffna karakteristieke palmyrapalmen of *Palmeer-boomen*, zoals Baldaeus ze noemt.¹⁰ De dichte groepen kaarsrecht hoge bomen met hun compacte bladerkronen en hun kragen van afhangende, afgestorven palmtakken zijn zelfs met veel fantasie niet te herkennen in de schamele, cliché-achtige palmbomen op de achtergrond; de eik op de heuvel vooraan doet nogal onthemd aan in dit gebied, en de stenen sokkel roept evenmin exotische associaties op.¹¹ Het monumentje waartegen de Europeaan leunt vertoont echter een opvallende overeenkomst met bewaard gebleven 17de- en 18de-eeuwse graftombes op voormalige Nederlandse begraafplaatsen op Java.¹² De afgebeelde drie honden - een kleine gevlekte spaniël en twee windhonden - zijn typisch Europese jachthonden. In deze combinatie werden ze met name voor de jacht op hazen ingezet.¹³ Als deze honden al in het 17de-eeuwse Ceylon voorkwamen, dan zijn ze daar door

Afb. 6. Anoniem, *De kleding der Bellales*. Gravure uit: Philippus Baldaeus, *Beschryvingh van het machtige Eyland Ceylon*, Amsterdam 1672, p. 176. Universiteitsbibliotheek, Amsterdam: 486 A 11.

de Portugezen en Nederlanders naar toe gebracht. Van hazen wemelde het echter op het eiland.¹⁴ Ook inheems is de grote groene parkiet. Het op het schilderij afgebeelde exemplaar is hoogstwaarschijnlijk een vrouwtje van de halsbandparkiet. Als huisdier waren deze vogels erg geliefd, zowel bij de inheemse bewoners als bij de Europeanen die ze vaak meenamen naar huis.¹⁵

Is de Aziatische man nu ook van Ceylon afkomstig? Het gezicht van de man is niet typerend voor een Singalees of een Tamil van Jaffna; hij ziet er eerder uit als iemand uit Zuid-India.¹⁶ Zou zijn kleding misschien meer aanknopingspunten kunnen bieden? Het boek van Philippus Baldaeus bevat niet alleen afbeeldingen van de kerkjes op het schiereiland Jaffna, het geeft ook een illustratie en een beschrijving van de bewoners van Jaffna (afb. 6).¹⁷ Aan de *Vellālas* wijdt Baldaeus de meeste woorden; zij vormen daar de grootste en belangrijkste kaste.¹⁸ Hij beschijft hoe ze hun heupkleed dragen: *De Bellales hebben een kleet beneden, van boven de navel af onder de beenen geslagen, in maniere van een broek (...)*; en hoe ze hun oren versieren: *Zy hebben doorgaans lange Oor-lellen, die doorboort zijn van jongs af, ende hangen dikmaals tot op de schoulers, die zymet goude oorhangzels verçieren*.¹⁹

Baldaeus noemt ook het schrijfgereedschap dat de *Vellālas* van Jaffna bij zich dragen: *Zij dragen ook gemeynlijk een ole ofte twee by*

Afb. 7. *Opgerolde strook palmblad (olai) met Tamil tekst*. Schriftcollectie Dortmund, Universiteitsbibliotheek, Amsterdam, inv.nr. 21.

haar. 't welk haar voor Papier dient. Zy hebben aan haar rechter zijde een koker met een mes, ende een yzere Penne, boven verzilvert, zijnde de koker met Zilver beslagen; Nevens de Penne en het Mes, hebben zy een kleyn stukje staal, daarmede zy haar Messen slijpen ende wetten.²⁰ Zonder de voorwerpen te hebben gezien heeft de graveur van de illustratie zijn eigen interpretatie van een pennenkoker en palmbladen gegeven. Veel herkenbaarder als schrijfgereedschap zijn echter de voorwerpen die de Aziatische man in het schilderij opzij in zijn kleed draagt: de zilveren houder met schrijfstift en mesje en de opgerolde reep palmblad (afb. 7). Geprepareerde repen blad van de talipotpalm (*Corypha umbraculifera*) of de palmyrapalm (*Borassus flabellifer*) waren in Zuid-Azië het gebruikelijke schrijfmateriaal: *olai* (Tamil) of *ola* (Singalees).²¹ Teksten werden erin gekrast met een scherpe metalen stylus, waarna voor de leesbaarheid een zwarte kleurstof in de groeven werd gewreven.²²

Het kuitlange witte heupkleed, dat de man op het schilderij draagt, wordt in contemporaine beschrijvingen door zowel Singalezen als Tamils van de hoogste kaste gedragen.²³ Tot de vaste kledingstukken in Zuid-India en Jaffna hoorde ook de *lungi*, een smaller stuk

witte of gekleurde stof die opgevouwen meestal als schouderdoek diende. Bij representatieve of rituele gelegenheden werd die doek echter om de heupen gedragen, over het lange witte kleed heen.²⁴ Op het schilderij zijn beide kledingstukken, het witte heupkleed en de donker gekleurde omslagdoek, duidelijk te herkennen.²⁵

Op basis van dezelfde beschrijvingen kan echter worden uitgesloten dat hier een Singalees van hogere stand is afgebeeld: hij zou dan niet alleen een volumineuzer heupkleed met gordelband hebben gedragen, maar daarbij nog een jasje hebben aangehad. Hij zou bovendien een gekleurde wollen muts hebben gedragen, of in elk geval het lange haar opgestoken in een wrong en hij zou een baard hebben gehad.²⁶ Het onbedekte bovenlichaam, de lange uitgerekte oorlel met hanger, het gladgeschoren gezicht met alleen een dun snorretje, de hoofddoek: al deze details passen bij iemand afkomstig van het schiereiland Jaffna of van Zuid-India. De kostbare zijden stof waarin de man is gekleed en de dubbele parel die hij in zijn oor draagt wijzen op welstand, de schrijfstift en het palmbiad op geletertheid. De man is duidelijk geen brahmaan; een kastekoord ontbreekt over linkerschouder en borst, en ook het gekleurde overkleed en de hoofddoek zouden dan ongebruikelijk zijn. Brahmanen in Zuid-India gingen bij voorkeur blootshoofds.²⁷ Op het voorhoofd van de man is ook geen rood, geel of wit merkteken (*pottu* of *tilaka*) te zien, dat zou wijzen op een bepaalde kaste, of op de een of andere Hindoe sekte. Dit kan betekenen dat hij een tot christen bekeerde Hindoe is, mogelijk afkomstig uit Jaffna en in dat geval waarschijnlijk uit de door Baldaeus beschreven kaste van de *Vellālas*.

Nu in dit on-Ceylonese fantasielandschap een echt kerkje van het schiereiland Jaffna is herkend, en een mogelijke inwoner uit die streek samen met een inheemse vogel een centrale plaats op het schilderij innemen, dringt de vraag zich op wat de geportretteerde Europeaan met het eiland Ceylon te maken kan hebben en in het bijzonder met het schiereiland Jaffna. Wie of wat heeft Johan de la Rocquette bewogen om in zijn

atelier in Den Haag een zo letterlijk vergezochte voorstelling te schilderen.

De kunstenaar

Gegevens over het leven van Johan de la Rocquette zijn verre van compleet. Geschat wordt dat hij rond 1640 is geboren en leefde tot na 1694.²⁸ In de administratie van de Haagse Confrèrie Pictura - het oude Sint-Lucasgilde - komt zijn naam enkele malen voor: in april 1658 als leerling van Martinus Lengele²⁹ en in december 1663 als meester, wanneer Antoni van Daelen als zijn leerling wordt ingeschreven.³⁰ Op 20 februari 1667 gaat De la Rocquette in ondertrouw met Margaretha van Breght uit Den Haag en op 6 maart huwen zij in Loosduinen.³¹ Kort na het schilderen van het hier besproken werk in 1668 (zijn laatst bekende), moet hij in dienst van het leger van de Staten-Generaal zijn getreden. Al sinds 1659 is hij schutter bij het Witte Vendel van de Haagse Sint-Sebastiaansdoelen. In 1670 woont hij nog in Den Haag. In 1671 wordt hij genoemd als kwartiermeester van het nieuwe regiment der infanterie van kolonel Moijse Pain et Vin.³² De la Rocquette zegt in 1673 het vak van schilder definitief vaarwel en volgt een militaire carrière, waarin hij de rang van kapitein bereikt.³³ Hij woont vervolgens weer in Den Haag en is in 1694, het jaar dat zijn dochter in het huwelijk treedt met Constantijn van Baerle, nog in leven. Ook toen Johan de la Rocquette klaarblijkelijk geen kunstschilder van beroep meer was, bleef hij ingeschreven staan als lid van Pictura.³⁴

Hoe is dit schilderij tot stand gekomen?

Het doek is stellig in opdracht vervaardigd. Men kan zich echter afvragen hoe een Haagse portretschilder die nooit in Azië is geweest aan zijn kennis kwam om exotische details als het kerkje en de Aziatische man zo waarheidsgetrouw af te beelden. In 1668 kon De la Rocquette nog niet beschikken over de gravure van het kerkje in het boek van Philippus Baldaeus, *Beschryving van het machtige eyland Ceylon* uit 1672. Met de productie van het boek zal niet eerder dan eind 1669, begin 1670 zijn begonnen. Op 18 maart 1669 verleenden de Staten van Holland en

West-Friesland aan de Amsterdamse uitgevers Van Waasberge en Van Someren een privilege voor vijftien jaar voor een op stapel staande meerdelige uitgave.³⁵ Hoewel de tekst van het privilege de indruk wekt dat de uitgevers al met het drukken waren begonnen, en zelfs met het laten graveren van de koperplaten, waren waarschijnlijk alleen een paar titelpagina's gedrukt die als bewijsstukken waren toegevoegd aan de aanvraag voor het privilege.³⁶

Er waren in 1668 in Nederland nog geen gedetailleerde beschrijvingen van het eiland Ceylon en zijn inwoners beschikbaar die de schilder geraadpleegd kan hebben.³⁷ Baldaeus zelf was in 1668 volop bezig met het schrijven en bewerken van zijn tekst, zoals hij in zijn *Voor-Reden* vermeldt: *veelerhande geschriften (...) doorzoekende, zoo vonde ik daar onder zoo veele aanmerkenswaardige zaken, de gelegentheydt van Oost-Indiën be-treffende, nevens Dagh-registers der voor-gevallene zaken, Kaarten en Afbeeldingen van Landen, Steden, Volkeren, enz.*³⁸ Baldaeus beschikte dus over afbeeldingen die als voorbeeld konden dienen voor een deel van de illustraties van zijn boek. Het betreft vooral die prenten die geen letterlijke illustratie zijn van wat in de tekst beschreven staat, maar die extra informatie bevatten. Deze aanvullende en vaak controleerbaar juiste informatie kan de graveur alleen in de prenten hebben verwerkt door middel van door de auteur ter beschikking gestelde voorbeelden. Tot dit beeldmateriaal moet een serie tekeningen van 27 van de ruim 40 kerkjes in zijn gemeentes in Jaffna en de aangrenzende eilanden hebben behoord.³⁹ Op basis van alleen de summere bouwkundige beschrijvingen in de tekst kan de graveur de serie kerkjes onmogelijk zo hebben uitgevoerd als ze nu zijn geworden, met hun vaak eigenaardige details.⁴⁰

Er zijn geen latere afbeeldingen bekend uit de periode van het Nederlandse bestuur, zodat ingrijpende veranderingen door reparaties, sloop en aanpassingen niet vergeleken kunnen worden.⁴¹

Als Johan de la Rocquette als model voor het kerkje op zijn schilderij de beschikking had over een afbeelding van dit specifieke gebouw, dan kan dat alleen maar een van de

tekeningen uit het bezit van Baldaeus zijn geweest. Daarvoor moet de schilder Baldaeus persoonlijk hebben gekend, een veronderstelling die gezien de datering van het schilderij in 1668 heel aannemelijk is.⁴² Bovendien moet Baldaeus bereid zijn geweest een van deze ongepubliceerde tekeningen ter beschikking te stellen.

Philippus Baldaeus (1632-1671)⁴³

In mei 1654, kort na de voltooiing van zijn studie theologie, werd Baldaeus aangenomen als predikant van de VOC. Als voorbereiding op zijn werk in Azië nam hij lessen in het Maleis en het Formosaans bij zijn oom Robertus Junius in Amsterdam. Voor zijn vertrek naar de Oost trouwde Baldaeus met zijn nicht Maria van Castel en op 20 oktober 1654 voer het echtpaar op het *Wapen van Amsterdam* naar Batavia, waar het 21 juni 1655 aankwam. Kort daarna stierf zijn vrouw. Pas eind 1656 kreeg Baldaeus een vaste aanstelling, echter niet op Formosa of Malakka, zoals hij vanwege zijn kennis van het Formosaans en het Maleis had gehoopt.⁴⁴ Hij werd door de Hoge Regering in Batavia benoemd als predikant op Ceylon.⁴⁵ In januari 1658 begon onder bevel van Rijckloff van Goens sr. de veldtocht tegen de nog aanwezige Portugese versterkingen in het noorden van Ceylon en op de kust van Zuid-India. Als predikant van dit expeditieleger maakte Baldaeus de verovering mee van het eiland Mannaar, het gebied van de Wannani en van het noordelijke schiereiland Jaffna. In juli 1658 werd Baldaeus aangesteld als predikant voor de Commanderie Jaffna, het nieuwe bestuursdistrict van de VOC in het noorden. Hij werd bij die gelegenheid beschreven als *een man van sachtsinnich ende medegaende humeur*.⁴⁶

Het grootste deel van zijn diensttijd werkte Baldaeus op Jaffna, waar zijn tweede vrouw Elizabeth Tribolet zich vanuit Galle bij hem voegde. Zij hadden een woonhuis met een tuin in het dorp *Achiavelli* (Achchuveli) vlakbij Jaffna stad.⁴⁷ Zijn werkgebied strekte zich uit over de hele Commanderie: het schiereiland Jaffna, het eiland Mannar, een groep van acht bewoonde eilanden voor de kust van Jaffna, de Wannani - een uitgestrekt, woest

en dunbevolkt, maar olifantrijk gebied - en een tussenliggend gebied aan de westkust. Het overgrote deel van de bevolking van deze gebieden was al door de Portugezen tot het christendom bekeerd.⁴⁸ Bovendien moest hij regelmatig op pastorale en andere dienst-reizen naar Negapatnam aan de zuidoostkust van India en naar de kust van Malabar.⁴⁹ Viereneenhalf jaar werkte Baldaeus er alleen, totdat Joannes A'Breyll hem als hulp-predikant werd toegevoegd. Een jaar voor zijn vertrek kwam nog meer versterking in de persoon van Bartholomeus Heyne. Beide hulp-predikanten preekten net als Baldaeus zowel in het Nederlands als in het Portugees, want de communicatie met de autochtone christenen verliep voor een groot deel in die taal. Bovendien probeerden zij enige spreekvaardigheid in het Tamil te verwerven.⁵⁰ Baldaeus' tienjarige contract met de VOC zou in 1665 aflopen. Ondanks alle lof en achting die hij oogstte voor zijn kerkelijk werk, had zijn verzet tegen de verregaande inmenging van Batavia in de organisatie van de godsdienst en het onderwijs nogal wat onvrede teweeggebracht bij zijn superieuren in Colombo en Batavia. Het conflict kwam tot een uitbarsting over de vraag wie de controle had over de scholen: de predikanten, zoals de Kerkeraad van Ceylon in 1659 had besloten, of de *Scholarchen*, de door de compagnie als schoolinspecteurs aangestelde ambtenaren. Een tijd lang was aan Baldaeus nog een relatief grote vrijheid van handelen gegund in Jaffna, maar in september 1664 kwam Rijckloff van Goens terug in Colombo voor een tweede termijn als gouverneur, met verse instructies uit Batavia: de politieke controle over godsdienstzaken moest verder worden verscherpt.⁵¹ In zaken als beheer van en toezicht op de scholen hadden predikanten niets meer in te brengen, ook Baldaeus niet. Hiertegen protesteerde hij fel. Hij zei niet langer te kunnen werken onder deze verneederende bepalingen en in juli 1665 vroegen Baldaeus en A'Breyll ontheffing van hun taak per juni van het volgende jaar. Dit radicale verzoek overrompelde de Raad in Colombo; ze kon deze predikanten in Jaffna eigenlijk niet missen. Toen echter op een verzoek van de gouverneur om nog een paar jaar langer

aan te blijven door Baldaeus met een resolute weigering werd geantwoord, deed dit de jarenlange vriendschap en vertrouwensband tussen Baldaeus en Van Goens teniet.⁵² Hij kreeg zijn ontslag en wel direct: hij kon inpakken en met het eerste schip naar huis gaan.⁵³ Begin december reisden Baldaeus en zijn vrouw per schip (de *Maria* of de *Arent*) van Jaffna naar Colombo en nog voor het eind van het jaar, op 29 december 1665, vertrokken zij vanuit Colombo met de *Venenburg*, een reis die in het voorjaar werd onderbroken voor een oponthoud van drie maanden aan de Kaap. Deze tijd benutte Baldaeus onder meer voor het schrijven van een brief aan gouverneur-generaal Joan Maatsuycker in Batavia, waarin hij zijn beklag deed over de onheuse behandeling die hem ten deel was gevallen. Hij had zelfs niet de kans gekregen zijn persoonlijke zaken behoorlijk af te wikkelen.⁵⁴ Een jaar later, in december 1666, kwam Baldaeus in Amsterdam aan; hij was net 34 jaar geworden. Niet langer in dienst van de VOC vestigde Baldaeus zich in de loop van het eerste halfjaar van 1667 met zijn vrouw in Den Haag. Daar woonde hij nog toen Johan de la Rocquette in 1668 zijn schilderstuk maakte. Of hij er een eigen huis bezat, is niet bekend. Het ligt voor de hand aan te nemen dat Baldaeus en zijn vrouw - zij hadden geen kinderen - zich hebben laten inschrijven als lidmaat van de Nederlandse Hervormde Gemeente in Den Haag. Echter uit het archief van de kerkeraad van Den Haag ontbreekt de gehele 17de-eeuwse lidmatenregistratie evenals de ingekomen attestaties na 1620 en het notulenregister van 1656-1673.⁵⁵ Over zijn contacten en activiteiten in deze Haagse jaren, 1667 en 1668, weten zijn biografen maar weinig te melden. Op 6 juli 1667 preekte hij tijdens een dankdienst in Den Haag ter gelegenheid van Michiel de Ruyters overwinning bij Chatham, zoals hij zelf vermeldt in de opdracht in zijn boek.⁵⁶ In 1667 diende hij een rapport in bij de classis van Amsterdam, met bedenkingen over de kerkelijke zaken in Azië. Hij vroeg een paar maanden later of dit stuk op de synode in Delft behandeld kon worden, maar de classis beschikte negatief.⁵⁷ Bij de bewindvoerders

van de VOC klaagde hij bij herhaling over de hem aangedane onbillijke behandeling door de regering op Ceylon, maar zonder succes. Desondanks kreeg hij op 4 februari 1669 bericht dat hij als predikant was beroepen in Geervliet op het eiland Putten. Op 19 mei werd hij in die dienst bevestigd. Voor die datum nam hij al diensten waar in Geervliet en op paasdag 21 april 1669 leidde hij er de avondmaalsdienst.⁵⁸ In de kerkeeraadsacta ontbreekt verder enige aanwijzing betreffende zijn activiteiten als predikant. Baldaeus was als predikant eigenaar van het grootste woonhuis van Geervliet, evenals zijn voorgangers. Het nog steeds bestaande huis *De Landswerf* aan het Sint Anthonieplein, hoek Landpoortstraat, had destijds een schuur, boomgaard en duivenkooien en was belast met een jaarrente van 9 gulden. Het is niet bekend of Baldaeus en zijn vrouw hier definitief hun domicilie hebben gekozen, of dat zij afwisselend nog in Den Haag of elders hebben gewoond.⁵⁹

Philippus Baldaeus moet vrijwel direct na zijn terugkeer in het vaderland zijn begonnen met het schrijven van zijn grote werk, op basis van zijn in Azië gemaakte aantekeningen en verzameld bronnenmateriaal. De eerste contacten met zijn Amsterdamse drukkers en uitgevers moeten al direct na zijn terugkeer zijn gelegd. Volgens eigen zeggen liet Baldaeus in 1671 al enkele in het Tamil vertaalde gebeden en andere teksten drukken en uitgeven bij Joannes Borstius in Rotterdam.⁶⁰ Heel optimistisch verwachtte Baldaeus dat zijn boek in mei 1671 zou uitkomen. In een in haast geschreven en op 7 april 1671 vanuit Den Briel verzonden brief verzocht hij de Haagse dichter Johannes van Vollenhove dringend *om onse oude kennis en vriendschaps wille* om een *veersken* te schrijven voor het boek.⁶¹ Philippus Baldaeus overleed op 26 september 1671. Een maand tevoren nog, op 15 augustus in Geervliet, had hij de opdracht van zijn boek aan Cornelis de Witt en de voorrede gedagtekend. Waar Baldaeus is overleden is niet bekend.⁶²

De identiteit van de afgebeelde Europeaan

In 1667 en 1668 was Baldaeus in Den Haag en in Holland dé autoriteit wat kennis over

Ceylon betreft. Hij was een van de eerste ooggetuigen die terugkeerden van een eiland dat sinds 1656 voor een belangrijk deel onder VOC-bestuur viel en de enige die vanaf de verovering in 1658 op Jaffna had geleefd en gewerkt. Zijn assistent Joannes A'Breyll, die zich had laten overhalen langer in Jaffna te blijven, heeft het vaderland nooit teruggezien.⁶³ Een zoon van gouverneur Rijcklof van Goens, Rijcklof junior, had een jaar in Jaffna gewoond, op de pastorie in Achchuveli. Daar was hij op zijn zeventiende aan Baldaeus toevertrouwd voor studie onder diens leiding. Van Goens jr. was echter pas weer in augustus 1669 in Nederland voor een kort tweede bezoek.⁶⁴ Baldaeus was dus de enige bron die de schilder het voorbeeld voor het kerkje kon verschaffen, voordat het in 1672 in prent zou verschijnen. Ook voor de kennis van de kleding van de inwoners van Ceylon en Zuid-India was Baldaeus in 1668 de enige mogelijke hulp: hij kan de schilder niet alleen veel hebben verteld, maar ook inzage hebben gegeven in zijn uit Ceylon meegebrachte tekeningen en souvenirs. Daarbij zullen zeker ook kledingstukken zijn geweest, zoals het rode Mogolse kleed en de tulband waarmee de Europeaan op het schilderij is uitgedost en waarvan Baldaeus in zijn boek, onder het kopje *Kleedinge der Moren*, een beschrijving geeft.⁶⁵ Een set schrijfgereedschap zal Baldaeus stellig ook in zijn bezit hebben gehad. Hij schrijft hoe hij zelf in Ceylon het Tamilalfabet en de beginselen van het schrijven op palmblad aanleerde.⁶⁶ En waarom zou Baldaeus, als vele anderen, niet ook een kleurige vogel uit Ceylon hebben meegebracht?

Philippus Baldaeus is niet alleen de aangewezen figuur om De la Rocquette van advies te dienen bij het vervaardigen van het schilderij, hij is ook de enige die in aanmerking komt om zich door een Haagse kunstenaar te laten portretteren in een Ceylonese context. De oriëntaalse uitdossing, het exotische gezelschap en de landelijke entourage met jachthonden rijmt weliswaar niet met de gebruikelijke wijze waarop predikanten zich in Nederland lieten portretteren: zonder de beslotenheid van de studeerkamer met de obligate schrijftafel met bijbel, zonder de

Afb. 8. A. Blooteling, naar een schilderij van Sydervelt, Philippus Baldaeus, 1671. Gravure uit: Philippus Baldaeus, Naauwkeurige Beschryvinge van Malabar en

Choromandel, Der zelve aangrenzende Ryken, En het machtige Eyland Ceylon, Amsterdam 1672. Universiteitsbibliotheek, Amsterdam: 486 A 11.

PHILIPPUS BALDÆUS DELPHENSIS V. D. M.
PRIMO ANNUM IN PUNTE GALE, POSTEA
IN REGNO IAFFNAPATNAM IN INSULA CEY-
LON 8 Annos, Iam in Geervliet 2. Etatis 38. A. 1671.

*Dit is Baldeus self, die t' Blinde Heidendom
Door Leven en door Leer bracht tot het Christendom.*

ve. Sydervelt. I. v. D.

A. Blooteling Sculp.

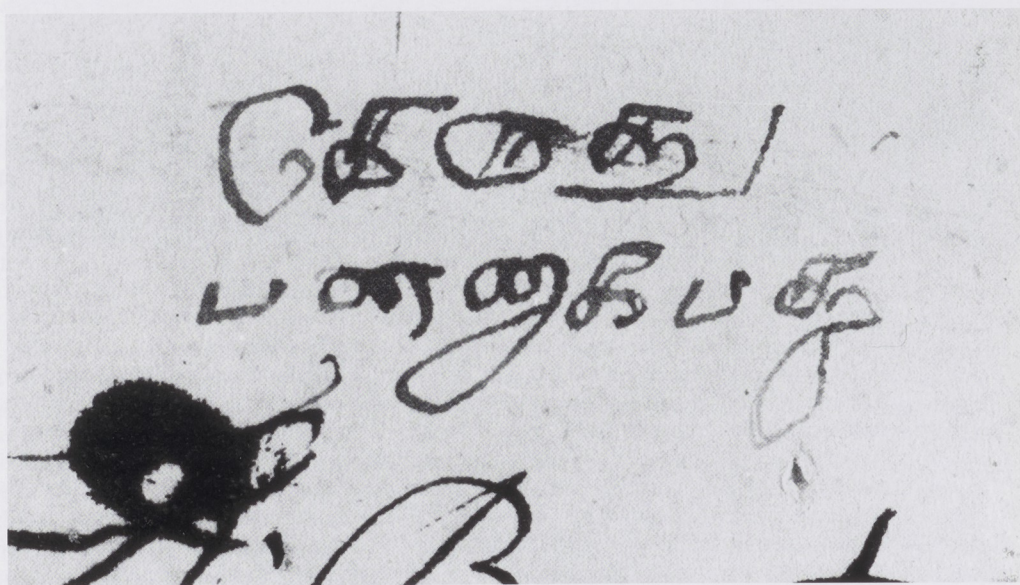
Afb. 9. Handtekening van Gerrit Mosopatam geschreven in Tamil schrift. Notariële akte Josua de Putter, 6 augustus 1667. Gemeentearchief, Den Haag, inv.nr. 372, fol. 238.

waardigheid van een donkere tabbaard met witte bef, maar daar kan hij een goede reden voor hebben gehad.⁶⁷ Het enige andere tot nu toe bekende portret van Baldaeus beantwoordt overigens wel aan wat wij ons voorstellen bij een domineesportret (afb. 8). Het is een gravure van Abraham Blooteling naar een portret van Sydervelt uit 1671, toen Baldaeus 38 jaar oud was, kort voor zijn overlijden.⁶⁸ De gravure is opgenomen voorin Baldaeus' boek dat postuum in 1672 verscheen. Indien deze gravure in spiegelbeeld wordt vergeleken met het door Johan de la Rocquette geschilderde portret, dan laten de twee gezichten, naast een frappante gelijkennis, ook een opvallend verschil in leeftijd zien. Het lijkt wel of de geschilderde man een jongere broer is van de man op de gravure: Baldaeus had echter geen broer. Baldaeus was 35 jaar toen De la Rocquette zijn portret schilderde en misschien had hij toen nog een jeugdig uiterlijk. Op de prent echter ziet de geportretteerde er veel ouder uit dan de drie jaar verschil doet vermoeden.⁶⁹ Hiervoor kunnen een aantal verklaringen worden aangedragen. De gravure is een wat streng uitgevallen kopie, gemaakt door een graveur die het model waarschijnlijk niet in levenden lijve heeft gekend, en het beeldt de predikant af met de gepaste ernst van zijn ambt.

Bovendien was Baldaeus in het laatste jaar van zijn leven ernstig ziek geweest, waardoor hij er wellicht sterk verouderd uitzag.⁷⁰ De la Rocquette daarentegen trof Baldaeus in 1668 aan in de kracht van zijn leven.

De identiteit van de Aziatische man op het schilderij

Wat iedereen die het schilderij bekijkt direct zal opvallen is hoe levensecht het portret van de Aziatische man is. Het kan niet anders dan dat ook hij direct voor de schilder model heeft gestaan. Het ligt voor de hand ook hier een relatie met Baldaeus te veronderstellen. Over diens Haagse jaren is echter weinig bekend. Onderzoek in het Haagse archief leverde echter een verrassing op: in het archief van notaris Josua de Putter vond ik een overlijdensakte van 6 augustus 1667, waarin *Phillipus Baelde gewesene predicant tot Jafanapatnam in Oostindien ende joufrouwe Elisabeth Treboleth desselffs huisvrouw* een verklaring afleggen over het overlijden in Indië van een aangetrouwde neef Cornelis van Houve ten behoeve van diens broers en zusters.⁷¹ Naast Baldaeus en zijn vrouw hebben ook twee getuigen de akte ondertekend: een niet nader aangeduide Dirck Borst, en *Gerrit Mosopatam dienaer vande voorscreven Philipus Baelde*. Hij zette

als eerste getuige zijn naam in twee regeltjes Tamilschrift links onder de verklaring (afb. 9). De letters van de handtekening hebben een wat aarzelende, onvaste vorm. Is het de ongeoefende hand van iemand die niet vaak schrijft of het schrift niet goed kent?

Wellicht, maar het kan ook duiden op onwennigheid met het schrijfmateriaal; iemand die gewend was letters met een metalen stift te krassen in een reep palmblad in de hand, moest nu schrijven met pen en inkt op een vel papier op tafel.

De naam waarmee de man in de tekst van het notariële stuk wordt aangeduid, Gerrit Mosopatam, zal de roepnaam zijn waarmee hij in de dagelijkse omgang door Baldaeus en anderen werd genoemd. Hieruit leid ik twee dingen af: Gerrit was een gedoopte christen, met een nieuwe Hollandse naam, en hij kwam uit 'Mosopatam'. Dat is de gesproken vorm van de naam Masulipatnam, een plaats aan de monding van de Krishna-rivier aan de oostkust van Zuid-India (het huidige Machilipatnam in Andhra Pradesh) en een belangrijk textiel- en handelscentrum, waar de VOC sinds 1605 een factorij had.⁷² Gerrit zou echter ook uit Moeselipattoe afkomstig kunnen zijn. Deze streek aan de westkust van Ceylon, viel bestuurlijk onder de commanderij van Jaffna en maakte met het fortje Arippu deel uit van de opperhoofdij Mannaar. Dit viel onder de kerkelijke zorg van Baldaeus.⁷³

De handtekening in Tamilschrift links onderaan het document laat zich echter niet lezen als 'Gerrit Mosopatam', maar als *kerutu pannukapacata*.⁷⁴ Het eerste deel van deze naam kan als Gerrit worden gelezen. Het tweede deel van de naam is weliswaar duidelijk geschreven, maar niet eenvoudig te duiden. Het ligt voor de hand hier een verwijzing naar zijn familieafkomst of een aanduiding van zijn beroep in te zien. Het woord of de naam *pannikapacata* als zodanig komt in het Tamil echter niet voor. Het eerste deel van de naam, *pannu*, betekent 'geld' of 'belasting' in het Teloegoe, de taal van Andhra Pradesh; het Tamil woord is *panam*. De daarop volgende letters krijgen dan alleen maar betekenis wanneer ze als cijfers worden gezien.⁷⁵ Een naam met zo'n samenstelling roept

direct associaties op met handel in geld en het innen van belastingen.⁷⁶ Veel eleganter echter is het om *pannikapacata* uit te leggen als een initiaalnaam. Elk letterteken staat dan voor de eerste lettergreep van een reeks namen. Maar welke?⁷⁷

Het lijkt aannemelijk dat deze man in 1665 in het gezelschap van Baldaeus op de *Venenburg* mee terug is gereisd naar Holland. Misschien was Gerrit Mosopatam al in Jaffna in dienst van Baldaeus en is hij dat gebleven. Beide mannen kunnen elkaar ook pas in Colombo hebben leren kennen in de weken voor het vertrek van het schip in december 1665. Mogelijk was Gerrit Mosopatam al aan boord van de *Venenburg*.⁷⁸ Als hij inderdaad geldhandelaar was, zal hij ongetwijfeld regelmatig in het gezelschap van VOC-kooplieden met compagnie-schepen hebben meegereisd. Ook Gerrits vermoedelijke afkomst uit Masulipatnam wijst in die richting. Als predikant had Baldaeus een bevoorrechte positie aan boord: hogere VOC-functionarissen hadden een eigen hut, gebruikten hun maaltijden met de officieren en waren vrijgesteld van werk. Bovendien konden zij zich laten vergezellen van hun vrouw en kinderen, en van bedienden en slaven. Jammer genoeg is van de thuisvaart van de *Venenburg* geen journaal en geen lijst van opvarenden bewaard gebleven.⁷⁹

Noch in de literatuur, noch in andere archiefstukken wordt deze bediende van Baldaeus genoemd. Baldaeus zelf maakt in zijn boek evenmin gewag van hem, maar dat zegt niets: ook zijn eigen vrouw noemt hij nergens. Duidelijk is alleen dat Gerrit Mosopatam in 1667 en waarschijnlijk ook in 1668 in Den Haag was en tot het huishouden van Baldaeus behoorde.⁸⁰

Het jagersportret

Gezien de voorstelling met twee rustende mannen, honden, jachtgerei en jachtbuit past dit dubbelportret in de traditie van jagersportretten. 17de-eeuwers lieten zich graag als jager portretteren, weliswaar in een fantasiekostuum, maar met de attributen die de geprivilegieerde status van de geportretteerde onderstreepten: een valk op de hand,

Afb. 10. Michiel van Musscher, *Portret van Thomas Hees*, 1687. Olieverf op doek, 76 x 63 cm. Rijksmuseum, Amsterdam, inv.nr. A-1215.

honden, jachtbuit, en soms een bediende.⁸¹ Philippus Baldaeus liet zich portretteren als jager en de bekende jachtattributen, zo kunnen we stellen, geven uitdrukking aan zijn geprivilegieerde positie als predikant op Ceylon.

De jacht was in Jaffna streng gereguleerd; direct na de verovering op de Portugezen verordonneerde het Nederlandse militaire gezag, dat voortaan alleen nog maar met speciale toestemming van de commandant op

wild kon worden gejaagd.⁸² De commandeur van Jaffna had het in 1697 zo geregeld dat de plaatselijke Wallia-kaste als herendienst de taak had hazen te vangen voor de keuken van de commandeur.⁸³ Dat Baldaeus van wild hield, spreekt bijvoorbeeld uit het enthousiasme waarmee hij in zijn beschrijving van Jaffna de plekken noemt waar zich hazen en patrijzen, *hartebeesten en wilde verkens, poel-snippen en wilde Eend-vogels onthouden, die goet van smaak zijn*.⁸⁴ Dat hij

Afb. 11. Peter Paul Rubens, *Nicolas de Respaigne*, circa 1630. Olieverf op doek, 205,5 x 119,5 cm. Staatliche Museen, Gemäldegalerie Alte Meister, Kassel, GK-nr. 92, inv.nr. 1749ff Nr. 668.

zelf ook jaagde, uiteraard met speciale toestemming, blijkt uit het feit dat hij jachthonden bezat. Zo kreeg hij eens een *sware Jachthondt* van de Portugezen; deze hond was ooit door een tijger aangevallen en had diepe littekens op zijn rug.⁸⁵ Twee andere jachthonden verloor Baldaeus nadat ze door slangen waren gebeten. Hij klaagt erover dat zijn jachthonden graag jakhalzen achterna zitten, maar dat ze dan vreselijk stinkend terugkomen.⁸⁶ De exotische details op het schilderij - de Mogolse jas en tulband, de Aziatische man met zijn schrijfgerei, de parkiet en het kerkje - wijzen echter op nog een andere type portret.

Het herinneringsportret

Hiermee bedoel ik een portret dat iemand van zichzelf laat maken om daarmee een bijzonder gedenkwaardige periode of gebeurtenis in zijn leven vast te leggen. In het geval van reizigers en diplomaten werd die herinnering zichtbaar gemaakt door een exotisch kostuum en met behulp van andere bijzondere attributen uit vreemde streken. Een mooi voorbeeld is een schilderij in het Rijksmuseum van de hand van Michiel van Musscher (afb. 10).⁸⁷ Het is een portret uit 1687 van Thomas Hees, die van 1675 tot 1685 resident en commissaris was van de Staten-Generaal der Nederlandse Republiek bij de regeringen in Algiers, Tunis en Tripoli. Het toont hem in gezelschap van twee neven, Jan en Andries Hees, de negerbediende Thomas, en omringd door voorwerpen die herinneren aan zijn diensttijd in Noord-Afrika. Zelf draagt hij een Osmaans kostuum, meegebracht uit Noord-Afrika: een lange bruine jas, donkergroen vest, en een wijde rode broek, met gele zachtleren schoenen.⁸⁸ Om het middel een sjerp, waarin een dolk steekt en waaraan een gebloemde zakdoek hangt. Op tafel ligt een atlas open op de kaart van *Barbarijen*. Er staat ook een globe en, naast elkaar, een bijbel en een koran. Net als de kleren zijn ook de Arabische wapens aan de muur, de oosterse tapijten en de andere voorwerpen op de tafel, meegebrachte souvenirs.⁸⁹

Vooraanstaande Europese kooplieden en diplomaten die de Osmaanse, Perzische en Indiase hoven bezochten, kregen tijdens officiële audiënties kledingstukken ten geschenke van vorsten en belangrijke machthebbers. In het Osmaanse rijk waren dit erekaftans, gemaakt van bijzondere stof met een patroon dat was gereserveerd voor buitenlandse gezanten. Daarbij hoorden dan ook een omvangrijke tulband en enkele sjaals of sjerpen voor om het middel. Europese bezoekers aan het mogolhof en aan plaatselijke Indiase vorsten, kregen als geschenk vaak een zijden *cambaj*, compleet met bijbehorende broek, tulband en sjerp.⁹⁰ Er zijn meer 17de-eeuwse voorbeelden te noemen van reizigers, gezanten en kooplieden die zich na terugkeer lieten uitschilderen, gekleed in de Turkse, Perzische

of Indiase kleding, als souvenir meegebracht van hun reis of hun betrekking in het Oosten. De portretten hadden een speciale herinneringswaarde; de betrouwbaarheid van dergelijke afgebeelde kledingstukken en andere voorwerpen kan dan ook groot worden geacht.

Omstreeks 1630 liet Nicolas de Respaigne, koopman uit Antwerpen, zich ten voeten uit portretteren door Peter Paul Rubens (afb. 11).⁹¹ Respaigne was actief geweest in de handel op de Levant en had jaren lang in Venetië gewoond. Hij had veel contact met Turken uit het Osmaanse rijk en verzamelde Turkse kledingstukken en curiositeiten. Hij draagt ze op het schilderij: een roze zijdebrokaten tuniek en een felrode broek, met om het middel enkele sjerpen geknoopt. Daaroverheen draagt Respaigne een zwartblauwe met bont gevoerde jas. Met zijn imponerende forse gestalte staat hij wijsbeens op een Turks tapijt: borst vooruit, linkerhand in de zij. Om zijn hoofd is als tulband een rood-wit gestreepte doek gewikkeld. Een stok met zilverbeslag houdt hij in zijn rechterhand. Van een paar jaar later (1633-'34) dateert het portret van William Feilding, First Earl of Denbigh (afb. 12).⁹² Feilding was marine officier. In 1631 reisde hij als gezant naar de Oost op schepen van de East India Company en bezocht de sjah van Perzië en de grootmogol van India met introductiebrieven van de Engelse koning. Hij bleef ruim anderhalf jaar in India. Als souvenirs aan zijn bezoek bracht hij onder meer juwelen, lappen bijzondere stof en kleding mee. Niet lang na zijn terugkeer in Engeland liet hij zich portretteren door Anthonie van Dijck. De graaf is in volle lengte levensgroot afgebeeld, lopend in een landschap dat er zowel Engels als tropisch uitziet. Het pak dat hij draagt liet hij ongetwijfeld in India maken, in een Indiaas-westerse stijl, afgestemd op eigen smaak en gemak. Het is van rozerode zijde met een dun goudstreepje. De halflange jas heeft de wijde rok en het nauw sluitende bovenlijf van een mogolse tuniek, maar het is westers-modieus middenvoor dichtgeknoopt met de witte boord van het hemd over de halsrand heen. Onder de met een koord vastgestrikte

broek (in de stijl van de Indiase *pajama*) draagt hij Europese schoenen. Met de rechterhand houdt hij een jachtgeweer vast bij de loop, de kolf steunend op de grond als een wandelstok. Een tasje en een kruitzakje hangen aan twee bandeliers kruiselings over de borst. Hij is blootshoofds en kijkt omhoog naar een bontgekleurde papegaai in een palmboom, hierop attent gemaakt door een Indiaas jongetje in goudgele tuniek met tulband.

Philippus Baldaeus zal van zijn verblijf in Ceylon en India zeker kledingstukken van Indiase snit en materiaal mee teruggebracht hebben naar Nederland. De rode *cambaij* met de tulband en de gestreepte broek die hij op het schilderij aan heeft, zou hij wel eens ten geschenke kunnen hebben gekregen tijdens een van zijn dienstreizen naar de kust van Zuid-India. Dat kan zijn geweest in 1664, toen hij Jacob Hustaert, gouverneur van Ceylon, vergezelde op een gezantschapsreis naar de koning van Porca aan de Malabarkust. We weten niet of zijn clericale status het toeliet dat Baldaeus in de hitte van Ceylon als huisdracht een koele zijden of katoenen *cambaij* droeg. Voor veel Europeanen in India en andere delen van Azië was de combinatie van een tuniek en losse broek in min of meer westerse snit een geliefd alternatief voor de benauwde Europese kleding.⁹³ In de jaren zestig van de 17de eeuw waren dit in Nederland nog zeldzame kledingstukken: alleen degenen die verre landen in de Oost hadden bezocht bezaten ze. De handel in *cambaijen* voor de Europese markt moest nog op gang komen.⁹⁴

Van andere tastbare herinneringen aan Baldaeus' verblijf in Azië zijn er maar enkele afgebeeld: de grote groene parkiet en de exotisch geklede bediende met zijn bijzondere schrijfgerei. Het beste moest hij achterlaten, en de herinnering daaraan kon hij levend houden door zijn boek te schrijven. Toch heeft hij enkele zaken uit Ceylon als betekenisvolle elementen op zijn portret laten vereeuwigen. Een daarvan is het letterlijk ver achter hem liggende kerkgebouw van Panteripou. Baldaeus beschrijft niet alleen hoe mooi deze kerk, het kerkhuis en de tuin waren, hij laat zich ook lovend uit over de

bloeiende gemeente aldaar.⁹⁵ Een andere dierbare herinnering wordt opgeroepen door de drie honden en andere jachtparafernalia.

De bijzondere plaats van de bediende in de voorstelling.

Baldaeus laat zich op het schilderij vergezellen door Gerrit Mosopatam. Ook twee eerdergenoemde reizigers hebben gezelschap: op het portret van William Feilding is een plaats ingeruimd voor een Indiase jongen die de graaf wijst op een papegaai hoog in de palmboom; ook hij lijkt naar het leven te zijn geportretteerd.⁹⁶ Van Thomas Hees is bekend dat hij uit Afrika een negerjongen mee naar huis had genomen, eveneens Thomas genaamd. Op het schilderij draagt deze jongen een tulband en oorringetjes en heeft hij een gesmede ijzeren slavenband om de hals. De kleine bediende staat halfverscholen achter de stoel waarop Hees is gezeten, terwijl diens neven een actieve rol toebedeeld hebben gekregen: de een reikt een brief aan, de ander een kom. Wanneer Europeanen zijn geportretteerd in het gezelschap van Afrikanen of Aziaten, zijn deze laatsten bijna zonder uitzondering en onmiskenbaar afgebeeld in hun rol van bediende of slaaf.⁹⁷ Gerrit Mosopatam beantwoordt echter niet aan dit stereotiepe beeld. Hoewel hij blijkens zijn vermelding in de notariële akte de *dienaar* van Philippus Baldaeus was, toont hij zich op het schilderij in het geheel niet als gewone bediende: weliswaar op het tweede plan staat hij tevens in het midden van de compositie. Zoals reeds gezegd, is over Gerrit niet méér bekend dan dat hij in Den Haag tot het huishouden van Baldaeus behoorde. Toch is aan te nemen dat zijn werk voor een groot deel bestond uit het assisteren bij de voorbereiding van Baldaeus' boek. Vooral voor het deel over de *Malabaarsche spraak-konst* en de drie grote kopergravures met het Tamilalfabet en de vertalingen in het Tamil van het Onze Vader en de geloofsbelijdenis, zal zijn hulp onmisbaar zijn geweest.⁹⁸ Aan de plaatsnijder zullen duidelijk geschreven voorbeelden moeten zijn geleverd. Baldaeus hield zichzelf immers *noch nauwelijks voor een Jongeling in de kennis van die tale*.⁹⁹ Dat hij van plan was te zijner tijd een meer

uitgebreide grammatica van het Tamil te publiceren, kan haast niets anders betekenen dan dat hij zich ook na zijn beroeping in Geervliet verzekerd wist van de medewerking van iemand die die taal beheerste.¹⁰⁰

Hoewel Baldaeus zijn assistent nergens noemt en ook niet schrijft over een samenwerking met deze, is in zijn boek wel te lezen hoeveel waarde hij tijdens zijn verblijf in Jaffna hechtte aan de samenwerking met zijn inlandse catechiseermeesters en hoezeer hij de gesprekken met ontwikkelde Hindoes op prijs stelde. Hij had grote achting voor de beschaving van de Tamils en andere Indiërs en stelde zelfs dat *zy in civiliteyt dikmaals veel Europeanen ten hoogsten beschamen*.¹⁰¹ Herhaaldelijk en met veel dankbaarheid noemt Baldaeus de Tamil tolk en vertaler Franciscus de Fonseca, die al die acht jaren in Jaffna voor hem werkzaam was.¹⁰² De lijst van de door deze tolk onder Baldaeus' toezicht uit het Portugees in het Tamil vertaalde teksten is indrukwekkend. Het waren enkele van deze vertaalde teksten over de christelijke geloofsleer die Baldaeus in 1671 door Joannes Borstius in Rotterdam liet drukken.¹⁰³ Bij de voorbereiding van deze druk en de controle ervan zal stellig een taak zijn weggelegd voor Franciscus' opvolger Gerrit Mosopatam.

Passend in de traditie van het herinneringsportret staat Gerrit afgebeeld in de kleding van zijn land en met het gereedschap van zijn métier duidelijk zichtbaar bij zich: de metalen schrijfstift in foedraal en de opgerolde stroken palmblad om op te schrijven. De groene parkiet krijgt in dit licht extra betekenis. In de hindoeïstische iconografie van Zuid-India is de parkiet een van de rijdieren van de godin *Sarasvati*, de godin van de wetenschap en de kunsten in het algemeen en van het woord, de poëzie en de muziek in het bijzonder.¹⁰⁴ Sarasvati is de beschermgodin voor schrijvers en vertalers en de parkiet, die de menselijk spraak kan imiteren, is daarmee tevens een vanzelfsprekend attribuut voor vertalers en tolken. Dat de parkiet in de Indiase volksverhalen ook de rol heeft van overbrenger van boodschappen onderstreept dit verband slechts. Baldaeus

Afb. 12. *Antonie van Dijk, William Feilding, First Earl of Denbigh, circa 1633. Olieverf op doek, 247,5 x 148,5 cm. National Gallery, Londen, inv.nr. NG 5633.*

zal met deze symbolische betekenissen bekend zijn geweest, want ook in de westerse iconografie komt de parkiet als symbool van welsprekendheid voor: *eloquentia*.¹⁰⁵ De parkiet is in de oosterse traditie bovendien het voorbeeld van trouw en aanhanke-lijkheid, net als de hond in de westerse alle-gorische traditie. De hond vergezelt onder andere *Fidelitas*, de gepersonifieerde trouw, het wereldlijke aspect van Geloof. Meer spe-cifiek wijst *Fidelitas* op het vertrouwen tussen meester en dienaar. Deze relatie van onderling vertrouwen tussen de beide man-nen, die van zo wezenlijk belang is voor hun werk, lijkt onderstreept te worden door de symbolische betekenis van de aanwezige dieren.

Als portret van een predikant is het schilderij heel ongewoon. Wanneer echter de identiteit van de afgebeelde personen is vastgesteld, zoals hiervoor geschetst, dan is het als herin-neringsportret betekenisvol. Als dubbel-portret van een tolk-vertaler uit Zuid-India samen met zijn Nederlandse opdrachtgever is het schilderij uniek. Door deze professionele relatie is ook de vanzelfsprekende gelijk-waardigheid verklaard, waarmee de beide mannen elk hun plaats in de voorstelling innemen. De predikant straalt niets autori-tairs uit; de bediende geen onderdanigheid. In tegendeel: door zijn vertaalwerk is hij de intermediair tussen de Nederlandse predikant en de autochtone christenen in Jaffna. Van die rol lijkt hij zich bewust. De tolk-vertaler staat terecht centraal in de compositie, tussen zijn meester en het kerkje van Paneteripou in. Philippus Baldaeus zelf zit terzijde, mild gestemd en ietwat weemoedig. Voor hem ver-beeldt het schilderij vooral de afsluiting van een veelbewogen periode van zijn leven.

Pogingen om na te gaan waar het doek na zijn voltooiing heeft gehangen zijn tot nu toe op niets uitgelopen. Dit zou een sluitend bewijs kunnen leveren dat hier inderdaad Philippus Baldaeus en zijn assistent Gerrit Mosopatam zijn geportretteerd. De Haagse woning van Baldaeus is niet bekend, dus ook niet de eventuele plaats voor een groot schilderij als dit. Het huis 'De Landswerf' te

Geervliet bood weliswaar ruimte genoeg, maar in 1668 wist Baldaeus nog niet dat hij daar beroepen zou worden.

Nadat Baldaeus' weduwe in 1672 hertrouwde met een oudere neef van haar overleden man, Petrus Baelde, heeft zij het portret mogelijk meegenomen naar haar nieuwe woonplaats Rotterdam.¹⁰⁶ Overigens hebben Elisabeth Tribolet en Petrus Baelde bij die gelegenheid, op 11 oktober 1672 ten overstaan van twee schepenen van Geervliet, hun testament laten opmaken. In het archief van Geervliet is dit stuk en een mogelijke boedelinventaris niet aanwezig. Wel is daar de verkoop in 1682 door Petrus Baelde van het Geervlietse huis aan de Landpoortstraat terug te vinden. Op 16 september 1690 laat het echtpaar in Rot-terdam opnieuw een testament opmaken waarin expliciet het eerdere testament wordt herroepen. Van een boedelinventaris is echter geen sprake.¹⁰⁷ En het schilderij zelf doet er nog steeds het zwijgen toe.

Noten

* Met dank aan Pauline Lunsingh Scheurleer, en aan Hanne de Bruin, Simon Fuks, Felix van Hoorn, A.G. Menon, K.D. Paranavitana, Ludwig Pesch, Robert-Jan te Rijdt, George Sanders, Harmen Snel, Harm Stevens en Lodewijk Wagenaar.

¹ Archief Rijksmuseum, inv.nr. 165: *Ingekomen stukken 1877-1890*, brief 453, dd. 28-10-1885; Archief Rijksmuseum, inv.nr. 382: *Inventaris A 1884-1900*, nr. 1299; *Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, IX, 1886*, 's-Gravenhage 1888, p. 17; Kurt J. Müllenmeister, *Meer und Land im Licht des 17. Jahrhunderts*, Bremen 1973, nr. 332; P.J.J. van Thiel *et al.*, *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam*, Amsterdam/Maarssen 1976, p. 477, inv.nr. A-1299; *Kijkroute 3: Het buitenland in Nederlandse ogen*, Rijksmuseum Amsterdam, 1987, nummer 9. Rechtsonder is het stuk gesigineerd en gedateerd: *DeLarocquete Fcit 1668*.

² Voor een eerste aanzet tot het beantwoorden van deze vragen, zie: R.K. de Silva en W.G.M. Beumer, *Illustrations and Views of Dutch Ceylon 1602-1976*, Londen/Leiden 1988, afb. p. 357, noot p. 475.

³ De van oorsprong Perzische *kabai* werd in India vooral aan de Mogolhoven en door de betere klassen gedragen. Het kledingstuk sloot strak om het bovenlijf en had nauwsluitende lange mouwen. De voorpanden werden aan de zijkant dichtgestrikt en de rok liep naar de zoom toe wijd uit. De Nederlanders noemden deze tuniek *cambaij* of *kabay*. Bij een korte *cambaij* reikte de rok tot de knieën. Hierbij werd een broek gedragen van comfortabele snit - boven ruim, bij de enkels nauw - die rond het middel werd dichtgestrikt met een koord. Deze kledingstukken waren gemaakt van zijden of katoenen stof met ingeweven, bedrukte of beschilderde patronen. M.C. de Jong, 'Sits en bedrukte katoen in de negligé-kleding van de hogere standen', in: E. Hartkamp-Jonxis, *Sits: Oost-West relaties in textiel*, Zwolle 1987, pp. 56-57; M. Hall, 'Three Indian costume pieces of the early Mughal period', R. Skelton *et al.*, *Facets of Indian art: a symposium held at the Victoria and Albert Museum on 26, 27, 28 April and 1 May 1982*, Londen 1986, p. 236; W. Bruhn, M. Tilke, *Das Kostümwerk: eine Geschichte des Kostüms aller zeiten und Völker vom Altertum bis zur Neuzeit*, Berlijn 1941, plaat 177, afb. 1-7.

⁴ Cursief gedrukte geografische namen geven de door Nederlanders in de 17de eeuw meest gebruikte spelling van Srilankaanse plaatsnamen weer. Deze spelling was niet consistent. Waar nodig is het moderne equivalent van de naam tussen haakjes toegevoegd.

⁵ J.P. Lewis, 'The Portuguese-Dutch churches of Jaffna', in: *The Ceylon Antiquary*, 2, 1 (juli 1916), pp. 47-50. Volgens Lewis was de kerk in 1903 nog intact en in gebruik bij de American Mission. De façade was weliswaar gemoderiseerd en er was een pseudo-klassieke klokken-toren aan toegevoegd. De muren, merkte hij toen op, waren vier voet dik en er was een deur in het midden van een van de zijgevels.

⁶ Dit rijk geïllustreerde boek is deel twee van het driedelige *Naauwkeurige beschryvinge van Malabar en Choromandel, der zelve aangrenzende ryken, en het machtige eyland Ceylon. Nevens een omstandige en grondigh doorzochte ontdekking en wederlegginge van de afgoderye der Oost-Indische heydenen (...)*, by gevoeght een Malabaarsche spraak-konst (...) / door Philippus Baldaeus, Dienaar des Godlijken Woords; eertijds op Ceylon, en nu tot Geervlyet. Het verscheen begin 1672 te Amsterdam bij de drukkers-uitgevers Johannes Janssonius van Waasberge en Johannes van Someren. De verschillende onderdelen hebben aparte titelpagina's. De gravure van het kerkje is een uit een serie van 27 die als illustraties zijn afgedrukt bij de beschrijvingen van de kerken en scholen op Jaffna. De afbeelding van dit kerkje staat met nog drie andere kerkjes op een grote dubbelfolio prent die is meegebonden tussen de pp. 164 en 165.

⁷ Ph. Baldaeus, *Beschryving van het machtige eyland Ceylon*, Amsterdam 1672, p. 153; Baldaeus noemt dit deel van Ceylon *laag ende niet bergachtigh*. Twee eeuwen later beschrijft J.E. Tennent in *Ceylon, an account of the island: physical, historical and topographical*, Londen 1860, dl. 2, p. 518, Jaffna als volgt: *The country presents one uniform level; unbroken by a single hill (...)*. De enkele uitschieters van 12 tot 15 meter komen voor aan de noordkust bij Keerimalai en als de wandelende duinen van Manakadu bij Point Pedro, zie: *Handbook for the Ceylon traveller*, Colombo 1983², p. 131.

⁸ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 161.

⁹ *Ibidem*, p. 168; S. Arasaratnam, *Ceylon*, Englewood Cliffs NJ 1964, p. 111; P.E. Pieris, *Ceylon: the Portuguese era*, Colombo 1914, p. 166; Tennent, *op.cit.* (noot 7), p. 539, veronderstelt dat deze wijnstokken van de muscaatdruf

indertijd door de Nederlanders vanuit Negapatam op het schiereiland Jaffna zijn geïntroduceerd.

¹⁰ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 168; palmyra's groeien in uitgestrekte bossen bij elkaar in Noord-Ceylon, en speciaal op het schiereiland Jaffna. De *Borassus Flabillifer* is de meest veelzijdige en bruikbare boom van het noorden. De Portugezen noemden de boom *Palmeira Brava*; voor de Hindoes is de palmyra de *Kalpaka* of *Kalpa-vriksha*, de legendarische levensboom uit het paradijs die alles kan geven wat een mens maar nodig heeft. J. Cartman, *Hinduism in Ceylon*, Colombo 1957, p. 85; B. Walker, *Hindu world: an encyclopedic survey of Hinduism*, New Delhi 1983, p. 218.

¹¹ De afgebeelde eik is de Europese zomereik (*Quercus robur*). Hoewel het plantengeslacht *Quercus* ook tropische soorten omvat, onder andere in Oost-Bengalen en Maleisië, komt de afgebeelde soort op Ceylon niet voor. De door Tennent (*op.cit.* (noot 7), p. 87) genoemde 'Ceylon Oak' is een heel andere boom, de *Schleichera oleosa*, in het Singalees *Kon* genaamd, die goed timmerhout levert.

¹² Zie een recent genomen foto van graftombes bij Fort Speelwijck in Banten (Bantam) bij een reportage van Nell Westerlaken, 'Zelfs de zee trok zich terug van Banten', in: *De Volkskrant*, 8 november 1997, bijlage Traject, p. 3; en een afbeelding van een tombe op Onrust bij Jakarta in: J.R. van Diessen, *Jakarta/Batavia: het centrum van het Nederlandse koloniale rijk in Azië en zijn cultuurhistorische nalatenschap*, De Bildt 1989, p. 320. Gelijksortige grafmonumenten zijn te zien op twee waterverftekeningen uit 1773 en 1774 van C.F. Reimer met gezichten op de Shiva-tempel in Chidambaram in Tamil Nadu aan de oostkust van Zuid-India (Rijksprentenkabinet, inv.nrs. 9375 en 9376). J. Terwen-De Loos, *Nederlandse schilders en tekenaars in de Oost: 17e-20ste eeuw*, Amsterdam 1972, pp. 22-23.

¹³ Voor de jacht op hazen, de 'lange jacht', gebruikte men een 'zeel winden', twee windhonden en een 'spiljoen', een spaniëlachtige hond. De spaniël stootte de haas uit de dekking op waarna de windhonden hem trachten in te lopen en te vangen. Daarna moest de spaniël voorkomen dat de vangst uiteen werd gereten en de jager de hond in de pot vond. (Mededeling Simon Fuks.)

¹⁴ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), pp. 162, 172; J. Cordiner, *A description of Ceylon*, Dehiwala 1983, p. 252: *Hares abound everywhere, and do*

not appear to differ from those of England.

¹⁵ De halsbandparkiet - *Psittacula krameri* (Singalees: *Rannāgirawā*, Tamil: *Kili*) - was vooral ook geliefd omdat men die in gevangenschap kon leren praten. Deze vogel en de wat grotere alexanderparkiet - *Psittacula eupatria* (Singalees: *Labu-girawā*, Tamil: *Periya-kili*) - zijn de twee meest bekende en de in afmeting grootste soorten van de op Ceylon voorkomende parkieten. De van top tot staart 40 tot 50 cm. metende vogels hebben een roze-rode snavel, een geelgroene buik en grasgroene tot donkergroene vleugels en staart. Het mannetje van beide soorten heeft een donkerrood met zwarte halsband. De alexanderparkiet (ook het vrouwtje) onderscheidt zich door een roestrode vlek op de dekveren van de vleugel. S. Kotagama, P. Fernando, *A field guide to the birds of Sri Lanka*, Colombo 1994, pp. 131-132, plaat 15; G.M. Henry, *A guide to the birds of Ceylon*, London 1955, pp. 184-185.

¹⁶ Enkele Srilankanen en Indiërs, aan wie ik het portret liet zien, herkenden onmiddellijk een typisch gezicht uit Andhra Pradesh.

¹⁷ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), kopergravure op pagina 176. Naar voorbeeld van deze en nog twee andere illustraties uit hetzelfde boek maakte J. Covitré twee gewassen pentekeningen 'T Geslagt van de Bellales op Jafnapatam in t Eyland Ceylon' en 'De Vrouwen der Bellales En De Wijse Van Boter maaken'. De omstreeks 1700 te dateren tekeningen bevinden zich in de collectie van het Rijksprentenkabinet, inv.nrs. A-2872 en A-2873.

¹⁸ Bij de Tamil bevolking van het schiereiland Jaffna waren de *Vellālas* wat aantal en status betreft de belangrijkste groep. Zij waren van oudsher grondeigenaars, landbouwers en veehouders. Binnen de Singalese samenleving van het eiland vormden de landbouwers en grondbezitters ook de belangrijkste kaste: de *Goygama*, waartoe de *goviyō* (letterlijk 'landbouwers') of *handuruvō* behoren. Arasaratnam, 'Sri Lanka's Tamils: under colonial rule', in: *Ceylon and the Dutch, 1600-1800*, Aldershot 1996, xx, pp. 41-42; Cartman, *op.cit.* (noot 10), p. 135; S. Anthonisz-Pieters (ed.), *Memoir of Thomas van Rhee, governor and director of Ceylon, for his successor Gerrit de Heere, 1697*, Colombo 1915, p. 97; A.K. Coomaraswamy, *Mediaeval Sinhalese art*, New York 1956², p. 21.

¹⁹ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), pp. 176-178.

²⁰ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 176.

²¹ Dat de repen palmblad opgerold worden

meegedragen, vermeldt Baldaeus niet. Dat is wel beschreven door Robert Knox in *An historical relation of the island Ceylon in the East-Indies*, Londen 1681, p. 109: *They write (...) on a Talli-pot leaf with an Iron Bodkin, which makes an impression. This leaf thus written on, is not folded, but rolled up like Ribbond, and somewhat resembles Parchment.* Een Nederlandse vertaling door S. de Vries, 't *Eyland Ceylon in sijn binnenste*, verscheen in Utrecht 1692, met twaalf nieuwe prenten van Jan Luyken.

²² Coomaraswamy, *op.cit.* (noot 18), pp. 49 en 195, fig. 129; Tennent, *op.cit.* (noot 7), p. 513. De stylus - *ehuttāni* (Tamil), *panhinda* (Singalees) - heeft een gehard stalen punt. Hij wordt verticaal gehanteerd en moet lang en zwaar genoeg zijn om uitgebalanceerd in de hand te liggen. Vaak is de stift rijk versierd met ingelegd goud of zilver en is de schede van zilver of ivoor. Er is een los mesje bij om het palmblad te snijden; ook kan de bovenkant van de stylus uitgevoerd zijn als mesje.

²³ Knox, *op.cit.* (noot 21), p. 66.

²⁴ *Vesti*, ook wel *verti*, is de Tamil benaming voor het kledingstuk dat in het Hindi *dhoti* heet, en nog steeds wordt gedragen. Er zijn verschillende manieren waarop in Zuid-India en in Jaffna de *vesti* van oudsher wordt gedragen door mannen van hogere klassen. Bij de gebruikelijke manier wordt een zes ellen lange doek om de heupen geslagen, tussen de benen door naar achteren gehaald en op twee of drie plekken ingestopt. De nu meest alledaagse manier is die waarbij de dubbelgevouwen lap eenvoudigweg als een wikkelrok om de heupen wordt geslagen, waarna een punt wordt vastgestopt in de taille. De Singalese *tuppotiya*, een wit katoenen kleed van soms wel tien ellen lang, moet om de heupen worden gedrapeerd en wordt met een gewezen gordel (*pati*) op zijn plaats gehouden. Nu alleen nog maar gedragen bij religieuze plechtigheden in Kandy en als bruiloftskleding.

Met *lungi* wordt in Jaffna en Zuid-India ook een lang heupkleed bedoeld, meestal veelkleurig geruit. G.S. Ghurye, *Indian costume*, Bombay 1966, pp. 110, 196-198 en platen 382-384; H. Yule, A.C. Burnell, *Hobson-Jobson: a glossary of colloquial Anglo-Indian words and phrases, etymological, historical, geographical and discursive*, Londen 1985, pp. 314, 519; Coomaraswamy, *op.cit.* (noot 18), pp. 32-33, 233-234.

²⁵ Baldaeus noemt zo'n combinatie nergens; Knox, *op.cit.* (noot 21), p. 89, beschrijft echter weer wel hoe in Kandy meer dan één heupkleed, ook gekleurde, over elkaar heen worden gedragen.

²⁶ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 193: *De Cingalézen zijn by na van wezen ende manieren als de Malabaren, met lange opene ooren, maar van verwe zijn zy zoo zwart niet, haar kleederen, namentlijk der mannen, zijn een Wambays oft Ropillos, van Laken ofte Lywaat, onder hebben zy een Linnen kleed door de Beenen doorgetrokken, gelijk een Broek, op het Hooft, die van aanzien zijn, een roode Rouänsche Mutze, daar zy groot werk van maken.*

Knox, *op.cit.* (noot 21), pp. 66-67: *The signs of higher or meaner Ranks, are wearing Doublets, or going bare-backed without them: the length of their Cloth below their knees; (...) They are distinguished also by their own Countrey Caps, which are of the fashion of Mitres: there are two flaps tied up over the top of the Crown.*

²⁷ Een tot het christendom bekeerde brahmaan zou het kastekoord zijn blijven dragen, merkt Baldaeus al op; Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 178. Een doek als hoofdbedekking wordt noch door Knox, noch door Baldaeus genoemd. In Zuid-India echter werd door niet-brahmanen een kleine doek om het hoofd gewikkeld als bescherming tegen de zon; Ghurye, *op.cit.* (noot 24), pp. 194-198.

²⁸ U. Thieme, F. Becker, *Allgemeines Lexikon der Bildender Künstler*, dl. 38, Leipzig 1934, p. 453; A. Bredius, 'Het schildersregister van Jan Sysmus, Stads Doctor van Amsterdam', in: *Oud Holland*, 1890, pp. 300-301. Er zijn slechts drie andere schilderijen bekend van de hand van Johan de la Rocquette, waarvan twee door hem gesigneerd en een aan hem toegeschreven: een portret van Mary Stuart, weduwe van stadhouder Willem II (doek, circa 115 x 80 cm., gedateerd 1662 en gesigneerd, Paleis Noordeinde, Den Haag); een vrouwsportret (doek, 106 x 92 cm., 1660, gesigneerd, locatie onbekend); en een portret van een jong meisje (doek, gedateerd *Ao 1660*, locatie onbekend).

²⁹ Fr.D.O. Obreen, *Archief voor Nederlandsche Kunstgeschiedenis*, dl. 5, Rotterdam 1890, pp. 145. Martinus of Maerten Lengele, was als portretschilder werkzaam in Den Haag van circa 1648 tot zijn dood in 1668 in Parijs. In 1656 was hij een van de medeoprichters en vervolgens jarenlang hoofdman van de nieuwe Haagse 'Konst-Schilders-confrerie', een afsplitsing van het oude Sint-Lucasgilde. Van zijn

hand is onder andere een twintigtal portretten bekend, geschilderd in de trant van navolgers van Anthonie van Dijk, waaronder een portret van Karel II van Engeland, van Mary Stuart en Willem II, van Cornelis de Groot (zoon van Hugo de Groot) en twee groepsportretten: de Prinsen van Nassau (in het Hof in Leeuwarden) en een onbekende familiegroep; E.K.J. Reznicek, 'Twee 'grootsmoediche' Haagse schilders', in: *Album Discipulorum J.G. van Gelder*, 1963, pp. 119-123, met bibliografie.

³⁰ Obreen, *op.cit.* (noot 29), p. 147.

³¹ Archief Bredius, RKD, doos L, Den Haag/Delft, pp. 15-16.

³² Bredius, *op.cit.* (noot 28), p. 300. Dit 6de regiment van de lichting van 7 maart 1671 bestond aanvankelijk uit vijf compagnieën. De bevelvoerende officier kolonel *Mojise Pain et Vin* (ook wel geschreven als Moises Pennewijn) werd wegens ongedisciplineerd gedrag door de kriegsraad in januari 1673 ter dood veroordeeld. F.J.G. ten Raai *et al.*, *Het Staatse Leger, 1568-1795*, Den Haag 1940, dl. 5, p. 235; dl. 6, pp. 272-273, 311, 319, 460, 489-490, 570, 576-577.

³³ *Rokette, gequiteert de kunst, in den oorlogh, 1673.*, vermeldde Jan Sysmus in zijn Schildersregister. Bredius, *op.cit.* (noot 28), p. 300.

³⁴ Obreen, *op.cit.* (noot 29), dl. 4, Rotterdam 1881-'82, p. 107. Sinds 1661 konden ook amateurs lid worden van de broederschap. *Ibidem*, p. 45 e.v.

³⁵ *Alzo Ons vertoont is by Johannes Jansonius van Waasberge ende Johannes van Someren, beyde Boekverkoopers tot Amsterdam hoe, dat zy Supplianten hadden aangevangen, en onder de Pers gebracht om te drukken zeker werk, zullende bestaan in twee, drie of meer Volumens in Folio, behelzende de Beschrijvingh van geheel Asia, en onder het zelve mede van de zee-kusten van Goa langhs de geheele Malabaarsche Streek. Item Ceylon, ende de Belegeringh van Columbo, en anderen, beschreven de laatste door Philippus Baldaeus, Dienaar Jezu Christi eertijts in 't Koninkrijk Ceylon, ende nu tot Geervliet, ende het vordere van 't voorsz. Werk door Lambertus Bidlo, gelijk breeder te zien was uyt de Tituls daar van zijnde. Ende alzo zy Supplianten zeer zware ende groote kosten hadden moeten doen en strekken, zoo wegens het drukken van 't voorsz. Werk en Boeken, als mede van de Platen die daar toe nodig waren, ende gebruykt zoude werden, ende andersints, [etc.].* De tekst van het privilege staat afgedrukt vóór in het driedelig werk van Baldaeus, op de keerzijde van het

eerste titelblad. Deze drie delen zijn de enige uit de voorgenomen serie die zijn verschenen. Het privilege was getekend door Johan de Witt, namens de Staten van Holland en West-Friesland.

³⁶ Eind 1669, begin 1670 had Baldaeus de kopij voor zijn *Beschryving van het machtige eyland Ceylon* voltooid. In 1670 schreef hij het deel *Naauwkeurige beschryvinghe van Malabar en Choromandel*; het onderdeel *Afgoderye der oost-indische heydenen* werd in 1671 voltooid; de *Inleyding tot de Malabaarsche spraak-konst* is als laatste geschreven, gedateerd '21 julij 1671' en werd als pagina 191 tot en met 198 toegevoegd aan het deel *Naauwkeurige beschryvinghe van Malabar en Choromandel*. De koperplaten voor de illustraties zullen ook in 1670 en 1671 gemaakt zijn. A.J. de Jong, *Afgoderye der oost-Indische Heydenen door Philippus Baldaeus*, Den Haag 1917, p. LVII.

³⁷ Robert Knox zou pas in 1679 ontsnappen uit het koninkrijk Kandy na een gevangenschap van ruim achttien jaar (zie ook noot 21). De gewezen VOC-soldaat Johann Jacob Saar had weliswaar in 1662 in Neurenberg zijn *Ost-Indische Funfzehen Jährige Kriegs-dienste und wahrhafte Beschreibung (...) auf der groszen Insul Ceilon* gepubliceerd, maar pas negen jaar later verscheen een Nederlandse vertaling in Amsterdam, en zonder de illustratie van de kleding van de Singalezen. Later verschenen de geïllustreerde reisverslagen van de VOC-soldaten Albrecht Herport, *Eine kurtze Ost-Indische Reis-Beschreibung* (Bern 1669) en Christopher Schweitzer *Journal und Tagebuch seiner Sechs jähriger Ost-Indianischer Reise* (Tübingen 1680). Nederlandse vertalingen verschenen respectievelijk in Amsterdam 1670 en Utrecht 1694.

³⁸ Baldaeus, *op.cit.* (noot 6), fol. *5r^o en *5v^o. Dit voorwoord is gedateerd *Geervliet den 15 Augusti 1671*.

³⁹ De tekeningen waren waarschijnlijk afkomstig uit geconfiscieerd Portugees bezit. R.K. de Silva en W.G.M. Beumer, *op.cit.* (noot 2), pp. 316-325, 473.

⁴⁰ Opvallende details zijn de kapelletjes en de voetstukken van kruisbeelden. De door de Portugese missionarissen opgerichte calvariekruisen bij de kerkjes zijn met alle andere 'paapse' beelden direct na de inname van Jaffna in 1658 op bevel van het Nederlandse gezag verwijderd. In een plakkaat van 5 augustus 1658 werd iedereen - ook inlanders, mestiezen en Portugezen - verplicht op straffe van een

boete alle kruisen aan de openbare weg of elders te vernietigen. Sommige voetstukken bleven blijkbaar staan; L. Hovy, *Ceylonees plakkaatboek: plakaten en andere wetten, uitgevaardigd door het Nederlands bestuur op Ceylon, 1638-1796*, Hilversum 1991, nr. 38, pp. 33-34. Dit lot ondergingen ook de kleine openluchttheatertjes die bij sommige kerken waren gebouwd voor het opvoeren van passie- en mysteriespelen: een aantrekkelijke aansluiting op Zuid-Indiase theatertradities. Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 162, noemt deze *Toonneelen* wel, maar er zijn geen afbeeldingen van.

⁴¹ Recente beschrijvingen en foto's uit deze en de vorige eeuw van de ruïnes van de kerkjes van *Changané* (Chankanai) en *Mayletti* (Myliddy) en opmetingen van funderingsresten van andere kerken en kerkhuizen maken het aannemelijk dat de tekeningen en de ernaar gemaakte illustraties het oorspronkelijke uiterlijk van de gebouwen, althans de van steen gebouwde, vrij goed weergaven. De enige nu nog in gebruik zijnde kerk is die van *Batecotte* (Vaddukkod-dai), maar deze is in 1678 ingrijpend verbouwd in opdracht van commandeur Laurens Pijl, en in de vorige eeuw nog eens door de American Mission. Lewis, *op.cit.* (noot 5); H.W. Cave, *The book of Ceylon*, London 1908, pl. 13, 14 en 15; J.R. van Diessen, *Sri Lanka* (Canteleer Kunst-Reisgidsen), De Bilt 1986, pp. 180-185.

⁴² Hoe Baldaeus de schilder heeft ontmoet valt niet na te gaan. Mogelijk kende Baldaeus leden van de Haagse Confrérie Pictura en zou hij zo Johan de la Rocquette hebben leren kennen. Als amateur-lid komt de naam van Philippus Baldaeus echter niet voor in het vanaf 1661 bijgehouden *Register van de Jaarlijcx contribuerende konstenaars ende liefhebbers*; Obreen, *op.cit.* (noot 29), dl. 4, pp. 45, 147-166.

⁴³ Philippus Baldaeus werd als Filip Baelde in oktober 1632 in Delft geboren als zoon van Jan Michielsz. Baelde en Maria Junius. Zijn vader was afkomstig uit Vlaanderen en was door de Tachtigjarige Oorlog naar het noorden geëmigreerd. Beide ouders stierven vlak na elkaar aan de pest, toen Filip vier jaar was. Hij werd verder opgevoed door zijn grootvader, en later door zijn oom Robertus Junius. Na de Latijnse school studeerde hij filosofie in Groningen en theologie in Leiden. De biografische gegevens zijn voornamelijk geput uit: P.J. Veth, *Ontdekkers en onderzoekers*, Leiden 1884, pp. 1-57; C.A.L. van Troostenburg de Bruijn, *Biographisch woordenboek van Oost-Indische predikanten*, Nijmegen 1893, pp. 19-21; De Jong, *op.cit.* (noot 36), pp. XXXIX-LV.

⁴⁴ Zoals de meeste pas aangekomen predikanten, heeft ook Baldaeus eerst dienst gedaan als legerpredikant. Hij diende echter niet bij de oorlogsvloot die onder gezag van Gerard Hulft in de zomer van 1655 naar Ceylon vertrok. Het zes maanden durende beleg van de Portugese vesting Colombo en de inname ervan in mei 1656, kent Baldaeus alleen van de verslagen. Baldaeus was in de eerste maanden van 1656 op Celebes, als lid van een gezantschap naar de koning van Makassar.

⁴⁵ Hij behoorde tot het Consistorie van Galle. Het fort *Point de Galle* werd veroverd in 1640 en was lange tijd de enige plaats op Ceylon met een kerkeraad. Het salaris van een predikant was gelijk aan dat van een opperkoopman: 90 tot 100 gulden per maand. Daar bovenop had een predikant nog recht op allerlei toelagen: een dienstwoning en rantsoenen boter, wijn, kaas en rijst uit de voorraden van de Compagnie; S.D. Saparamadu, *Phillipus [sic!] Baldaeus: A True and exact Description of the Great Island of Ceylon*, Colombo 1960, p. xv.

⁴⁶ W.Ph. Coolhaas (ed.), *Generale missiven van gouverneurs-generaal en raden aan de Heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie*, Den Haag 1968, dl. 3, p. 226.

⁴⁷ Baldaeus was in 1656 hertrouwd in Batavia, vlak voor zijn overplaatsing naar Galle op Ceylon. Van het oude kerkhuis van Achchuveli stond in 1983 nog een flink deel overeind. *Handbook, op.cit.* (noot 7), p. 134.

⁴⁸ Commissaris Rijckloff van Goens noemt in een brief d.d. 17 maart 1659, aan gouverneur-generaal Joan Maetsuycker en de raad van Indië een getal van 50.000 christenen in Jaffna; P.E. Pieris, *Some documents relating to the rise of Dutch power in Ceylon, 1602-1670: from the translations at the India Office*, Londen 1973, pp. 240-241.

⁴⁹ In 1664 maakte Baldaeus in het gevolg van de toenmalige gouverneur van Ceylon, Jakob Hus-taert, een reis naar de kust van Malabar, waar onder andere een officieel bezoek werd gebracht aan de vorst van Porca (Perkatti). In dit staatje aan de kust bij Travancore (Trivandrum) hadden de Nederlanders een factorij; Baldaeus, *Nauwkeurige beschryvinge van Malabar en Choromandel*, Amsterdam 1672, p. 143, (zie noot 6).

⁵⁰ Baldaeus, *op.cit.* (noot 49), p. 192.

⁵¹ Rijckloff van Goens sr. had in 1663 al zijn twijfels over de eigenzinnige houding van Baldaeus. In zijn *Memorie van overdracht* aan zijn

tijdelijke opvolger (van 1663-1665) Jacob Hustaert maakt hij melding van de grote vooruitgang die de christelijke godsdienst heeft geboekt, en *dewyl den Eerw: Baldeo die met my in de veroveringh, ende alle arbeyt des oorloghs, oock door 't lot onder alle de broederen beroepen is geweest, grote eere daer van toekomst, hebbe ick noyt konnen verstaen hem soo nauw, als d'andere broederen onder de Schol-Archen te bepalen (...)*; hij raadt zijn opvolger dan ook aan zelf de zaak goed onder controle te houden, en Scholarchen aan te stellen van zodanig aanzien, dat ze niet genegeerd kunnen worden; E. Reimers (ed.), *Memoirs of Rijkloff van Goens, governor of Ceylon delivered to his successor Jacob Hustaert on December 26, 1663 and Rijkloff van Goens the Younger on April 12, 1675*, Colombo 1932, pp. 67-68.

⁵² S. Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, Amsterdam 1958, pp. 358-359.

⁵³ Het besluit werd genomen door de gouverneur en raad van Ceylon op woensdag 4 november 1665, *Overgekomen brieven en papieren*, ARA VOC-archieven: inv.nr. 1251, fol. 1009-1016; commandeur Jariphaat Vos schrijft vanuit Jaffna: *Den E: Cappit^e ende gecommiteerden H:v: Rheede neffens het opperhoofd J. Vosch hebben op 't vrundelijcx de twee eerw: predikanten Dom: Baldeus en: A: Breijl tijder int particulier UEd^e billick versoek bekent-gemaect, blijvende gemelte Baldeus sonder de minste veranderinge bij zijn voorige resolutie persisteren, waer op sijn Eerw: aenseijde, dat sijn versoek van te mogen vertrecken was toegestaan ende staet soude maken met de maria ofte den arent nae Ceijlon met sijn familie overtegaen*, uit een missive d.d. 1 december 1665 van commandeur Jariphaat Vos en raad van Jaffna aan gouverneur Rijkloff van Goens en Raad in Colombo, *Overgekomen brieven en papieren*, ARA VOC-archieven, inv.nr. 1251, fol. 1320.

⁵⁴ Arasaratnam, *op.cit.* (noot 52), p. 360.

⁵⁵ R. Grootveld, *Inventaris van het archief van de kerkeraad der Hervormde Gemeente te 's-Gravenhage*, Den Haag 1985. In de index op het rechterlijk archief van Den Haag over die jaren komt de naam Philippus Baldaeus of Baelde niet voor.

⁵⁶ In zijn opdracht *Aan den Eed. Gestrenge welzijne Heere Cornelis de Wit*. Baldaeus, *op.cit.* (noot 6), fol. 3r^o.

⁵⁷ *Archief voor de geschiedenis der oude Hollandse zending*, Utrecht 1884-1891, dl. 2, p. 199.

⁵⁸ Na maart 1671 is er een hiaat tot 1694 in de notulen; Veth, *op.cit.* (noot 43), pp. 48-50; De Jong, *op.cit.* (noot 36), p. liv.

⁵⁹ Mogelijk is de benoeming van Baldaeus slechts een benoeming pro forma geweest, bijvoorbeeld op voorspraak van Cornelis de Witt, die als ruwaard van Putten een enkele keer voor een zitting van de zogenaamde Hoge Vierschaar op de Hof van Putten te Geervliet verbleef en als schout van Geervliet regelmatig contact heeft gehad met de plaatselijke bestuurders. Het is niet uitgesloten dat Baldaeus zich in Geervliet als regel liet waarnemen. (Mededeling door Felix van Hoorn, secretaris van Stichting Oud-Geervliet)

⁶⁰ Baldaeus, *op.cit.* (noot 49), p. 192: (...) *en welke die stukken zijn, kan den Lezer (hem daar aan gelegen zijnde) tot Rotterdam sien en bekomen by Joannes Borstius, alwaar de zelve in dit Jaar 1671. zijn gedrukt*. Ik heb deze uitgaven echter nog niet weten te achterhalen. Misschien was Baldaeus wat voorbarig en waren de teksten weliswaar gereed om gedrukt te worden, maar zijn ze nooit in druk verschenen.

⁶¹ ARA, 1ste afd., *Aanwinsten 1894-34z*, inv.nr. 675. Van Vollenhove, hofpredikant en dichter die sinds 1665 in Den Haag woonde, schreef inderdaad een opdracht in dichtvorm voor Baldaeus' boek. In zijn brief aan hem meldt Baldaeus dat zijn *bouk in folio genaemt India illustrata intra Gangem (...) tegens halff mejij (door Godes genade) staet het licht te aenschouwen* en hij geeft Van Vollenhove een kort overzicht van wat hij in de vier delen van het werk allemaal behandelt. Ook voorziet hij dat het boek, dat hij nu ruim twee jaren onder handen had, duur zal worden door het grote aantal illustraties: *zoo cleyn als groot wel 80 á 90*. Het worden inderdaad in totaal 92 platen, maar Baldaeus kan op dat tijdstip nog niet weten dat zijn werk uiteindelijk pas veel later, voorjaar 1672, zou uitkomen en dat hij dit zelf niet meer zou meemaken.

⁶² F.A. van Lieburg, *Repertorium van Nederlandse hervormde predikanten tot 1816*, Dordrecht 1996, dl. 1, p.13; De Jong, *op.cit.* (noot 36), p. liv. In het doopregister van Geervliet staat bij twee ingeschreven namen op 27 september en op 11 oktober een aantekening in de marge: *Dese kinderen zijn gedoopt na den Dood D^e. Baldei*.

De doodsoorzaak wordt nergens genoemd. Van zijn overlijden wordt in de kerkeraadsacta geen melding gemaakt. Ook worden in de kerkrekening geen inkomsten wegens grafgeld en

bijzondere collectie-opbrengst vermeld. Vermoedelijk is Baldaeus elders overleden en begraven. (Mededeling door Felix van Hoorn, secretaris Stichting Oud-Geervliet).

⁶³ A'Breyl stierf onderweg naar huis en werd begraven op Kaap de Goede Hoop. Troostenburg de Bruyn, *op.cit.* (noot 43), p. 56.

⁶⁴ Als vierjarig kind was de jonge Van Goens in 1646 voor een periode van tien jaar vanuit Batavia naar Nederland gestuurd voor zijn opvoeding; M.A.van Rhede van der Kloot, *De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Nederlandsch-Indië, 1610-1888*, Den Haag 1891, p. 259.

⁶⁵ Baldaeus, *op.cit.* (noot 49), p. 34: *In haar kleedinge zijn zy onveranderlijk en deftigh, de Mans dragen Rokken, die wij Moorsche Kabayen noemen, van Lywaat ofte van kostelijke Zilvere, Goude, ofie andere stoffen. Deze Rokken zijn boven nau, aan de zijde om de Lendenen gebonden en gesloten, hangende tot de knien. De Broeken zijn boven wijdt, onder smal vol fronsen, langh tot op de Beenen toe, aan de voeten dragen zy Seripoes, of schoenen van kostelijk vergult Leer, die zy op de hielen neder trekken, om te gemakkelijker af te kunnen leggen als het noodigh is. Op 't Hooft dragen zy groote Toulbanden, waar aan zy met de hand raken, als zy yemandt Salam zeggen ofte groeten. Want zy nemen die niet af als wy den Hoedt. Om haar Lendenen hebben zy Gordels van kostelijke stoffe, die men Commerbants hiet, en over deze Gordels dragen zy gemeynlijk een kleyn wit gevouwen gordelken van fijn Lywaat, ende een breedt kort geweer op haar slinker zijde, Zijmder [korte sabel, van perzisch 'shamshir'] genaamt, tusschen den Commerbant en haar Lichaam instekende.*

⁶⁶ *Ibidem*, p. 192: *Ik nam mede de Olen ofte bladeren in de hant, en de yzere griffie (...) ik leerde dan zoo wat krabbelen, en om 't gebruyk van deze harde pen wat aan te wennen, verwierp ik in 't Landt onze veders, en schreef mijn Brieven na huys ofte vrienden op de voornoemde bladeren, hebbende voorgenomen my meer en meer daar in te oeffenen.*

⁶⁷ In het begin van de 17de eeuw woedde er in de classis nog een heftige discussie over de door predikanten te betrachten soberheid in hun kleding, maar een officiële dracht voor predikanten bestond er voor de 18de eeuw niet. Gewoonlijk werd tijdens de dienst een zwart pak gedragen, ook gedragen door de gegoede burgerij; M. de Winkel, 'Eene der deftigsten dragten. The iconography of the tabbaard and

the sense of tradition in Dutch seventeenth-century portraiture', in: *Nederlands kunsthistorisch jaarboek* 49 (1995), p. 155; N.H. Koers (red.), *Vier eeuwen domineesland*, Utrecht 1997. Op studeerkamerportretten van de tweede helft van de eeuw dragen predikanten steeds vaker ook kleurige japonse rokken. Een mooi voorbeeld is een portret door Hendrick ten Oever uit 1687 van Johannes Vollenhove in een glanzende blauwe japonse rok. Vollenhove, predikant te Den Haag, was bevriend met Philippus Baldaeus; J.Streng, L.van Dijk, *Zwolle in de gouden eeuw: cultuur en schilderkunst*, Zwolle 1997, p. 117.

⁶⁸ Over deze Sydervelt is verder niets bekend. In 1861 wordt 'Sydervelt' door Chr. Kramm genoemd in zijn *De levens en werken der Hollandische en Vlaamsche kunstenaars, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters* (Amsterdam 1861, dl. 5, p. 1600), waarbij hij slechts in verband gebracht wordt met één werk, namelijk deze portretgravure van Blooteling. Kramm voegt nog toe: *Deze kunstenaar is mij verder onbekend, misschien zullen er later nog wel nadere inlichtingen, hem betreffende, volgen.* Later wordt de naam alleen nog door A. von Wurzbach opgenomen in zijn *Niederländisches Künstlerlexikon*, dl. 3, Wenen 1911, als 'V.R. Sydervelt, Zeichner', met een verwijzing naar Kramm. Ik vermoed dat deze Sydervelt geen tekenaar of schilder van beroep was, en dat daarom geen ander werk van hem bekend is. In Geervliet echter was de naam Sijdervelt of Sydervelt zeer bekend. Vader Anthonis Sijdervelt en zijn drie zoons Aalbert, Adriaan en Cornelis vervulden in de streek verschillende ambten: schout, schep en secretaris. Vanaf 1662 was Cornelis Sijdervelt secretaris van Geervliet en in die functie is hij samen met de burgemeester in februari 1669 naar Den Haag gereisd in verband met de beroeping van Philippus Baldaeus. Baldaeus heeft de notabele familie Sijdervelt in Geervliet ongetwijfeld goed gekend. Misschien was een van de Sijdervelts wel zo vaardig met de tekenstift dat hij een portret van de predikant heeft kunnen tekenen, dat geschikt was als model voor de graveur. Als de letters 'vr.' voor de naam op de gravure als initialen worden gelezen, passen die echter bij geen van de vier bekende familieleden. F. van Hoorn, 'Straatnamen in Geervliet', *Oudnieuws: contactblad van de Stichting Oud-Geervliet*, nr. 21 (november 1984), pp. 273-274.

⁶⁹ Veth, *op.cit.* (noot 43), pp. 52-53, gaf als zijn indruk van de gravure: *Het is een edel gelaat dat ons van dit blad toespreekt, met hooggewelfd*

voorhoofd, doordringende blik, licht gebogen neus en een fijnen, vastberadenheid uitdrukkenden mond; maar waaraan men geneigd zou zijn meerdere jaren toe te kennen.

⁷⁰ Baldaeus besluit het deel *Afgoderye der oost-indische heydenen*, waarvoor hij de kopij in de eerste helft van 1671 voltooidde, met de woorden: *ende zoo is van ons door Gods genade dit Werk (na dat hy ons uyt langhdurige ziekte heeft verlost, en weder volkomen gezont gemaakt) gebracht van 't begin tot het EINDE.*

⁷¹ *Notarieel Archief Josua de Putter, 1666-1669*, Gemeentearchief Den Haag, inv.nr. 372, fol. 238.

⁷² Tot 1690 was Masulipatnam de hoofdvestiging van de Compagnie op de Coromandelkust. Voortdurende oorlogen en uiteindelijk in 1687 de inlijving van Golconda bij het Mogolrijk gaven de doorslag om de directie van de Coromandel factorijen over brengen naar het zuidelijker gelegen Negapatnam; S. Arasaratnam, 'De VOC in Ceylon en Coromandel in de 17e en 18e eeuw', in: M.A.P. Meilink-Roelofs et al., *De VOC in Azië*, Bussum 1976, pp. 47-52. Zie ook noot 16.

⁷³ De streek was bekend om zijn zoutpannen en om zijn wevers, die afkomstig waren uit het zuiden van India; Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), pp. 296 en 376; Hovy, *op.cit.* (noot 40), pp. LXXXV-LXXXVI, kaart pp. CXLIV en CXLVII. Andere schrijfwijzen waren: Musilipatan, Mousely, Moesilipatoem, Mousilipatte.

⁷⁴ De letters of lettergreeptekens van het tweede deel van de naam zijn: *pa-na-mu-ka-pa-ca*. De laatste van deze zes letters ziet er echter uit als een samentrekking van twee letters: *ca-ta*. De 2de en 3de lettergreep worden hier samengetrokken: *pananu* wordt *pannu*. Boven de lettergreep *na* ontbreekt hier de punt (*pulli*) die de verkorting aangeeft. Dit teken werd in de 17de eeuw nog niet gebruikt bij het schrijven op *olai*. Ook in de voorbeelden van het Tamil-schrift die Baldaeus geeft bij zijn *Malabaarsche spraak-konst* komt dit leesteken niet voor.

⁷⁵ Er zou dan letterlijk staan: 'geld-één-twintig-duizend' of 'belasting-één-twintig-duizend'. De Zuid-Indiase schriften hadden geen aparte tekens voor de notatie van cijfers. Bepaalde lettertekens werden gebruikt voor het weergeven van eenheden, tientallen, honderdtallen etc. Zo staat *ka* voor 'één', *pa* voor 'twintig' en *ca* voor 'duizend'; Abbé A.J. Dubois, *Hindu manners, customs and ceremonies*, Delhi 1906, p. 428; Louis Frédéric, *Dictionnaire de la civilisation Indienne*, Parijs 1987, pp. 286-288.

⁷⁶ Indiase geldhandelaars en bankiers, *shroffs* genaamd (*sarraaf*, *saroff*, *zaref* e.a., van het Arabisch *sarraf*, *sairaf*), waren destijds in dienst van de VOC. Zij waren veelal afkomstig van de Coromandelkust en behulpzaam bij transacties met al de verschillende in India in omloop zijnde munten, en berekenden daarvoor commissie. A.W. Mottau, 'Glossary of terms used in official correspondence of the government of Sri Lanka: compiled from records at the National Archives', in: *The Srilanka Archives*, 3 (1985-1986), pp. 183, 186, 220; Yule/Burnell, *op.cit.* (noot 24), pp. 831-32.

In het koninkrijk Golconda, waar moslimse edelen de hoogste bestuurlijke functies bekleedden, waren de Hindoes van de hogere standen tot de lagere ambten toegelaten. Door een systeem van belastingpacht was hun ook toegestaan de belastingrechten in deze gebieden uit te oefenen. Van de geïnde belasting kon een percentage als commissie worden ingehouden; Arasaratnam, *op.cit.* (noot 72), p. 48.

Het lijkt mij echter nogal onwaarschijnlijk dat een geletterde en uit de betere standen afkomstige bankier, geldhandelaar of belastinginnehmer zijn commissietarif zo prominent in zijn naam zou opnemen, en zich - vrij vertaald - 'Gerrit Tweeprocent' noemt.

⁷⁷ Dit gebruik van een initiaalnaam als pseudoniem door schrijvers en dichters en ook door andere kunstenaars en welbekende mensen van hoge afkomst kwam in heel Zuid-India voor, en in het bijzonder in de Teloegoe sprekende streken, het huidige Andhra Pradesh, waarin ook Masulipatnam ligt.

⁷⁸ De *Venenburg* was op 18 november 1665 uit Bengalen vertrokken, en kwam via de Coromandelkust naar Colombo. Het was het eerste retoursschip dat niet vanuit Batavia vertrok, maar dat met geheel nieuwe zeilinstructies direct vanuit Colombo via Malabar naar de Kaap en vervolgens naar Nederland voer. J.R. Bruijn, F.S. Gaastra and I. Schoeffer, *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries*, Den Haag 1979-'87, dl. 1 (1987): p. 134; dl. 3 (1979), pp. 80-81, reis nr. 5537-2. Het vertrek van de *Venenburg*, in gezelschap van het jacht *Kalf*, baarde overigens opzien. Herport, *op.cit.* (noot 37), vermeldt het feit (in zijn herinnering weliswaar een paar dagen later) in zijn boek: *Anfangs Jan. 1666. sind allhier von Columbo zwey Schiff mit Zimmet und anderen köstlichen Güteren beladen, nach Holland abgesäglet, darinnen war auch der hochgelehrte Prediger Hr. Baldeus.*

⁷⁹ Bruijn, Gaastra, Schoeffer, *op.cit.* (noot 78),

dl. 1 (1987): pp. 148-149. Of er toentertijd officiële toestemming nodig was om een bediende uit Azië mee naar Europa te laten reizen, is geen bewijs voor gevonden.

⁸⁰ Is hij inderdaad mee naar Geervliet gegaan? Op 30 juli 1669 wordt behalve Elisabeth Tribollet ook een 'jonkman Gerrit Evertse Pikveld' vermeld als deelnemend aan het Avondmaal, beiden met een attestatie van Den Haag. Maar in mei 1670 vertrekt hij weer naar Den Haag. Hier zal heel waarschijnlijk een andere Gerrit zijn bedoeld. (Mededeling Felix van Hoorn, secretaris Stichting Oud-Geervliet). Is Gerrit Mosopatam al die jaren in Nederland gebleven en na de dood van Baldaeus teruggekeerd naar Ceylon of India, of is hij toch al eerder vertrokken, op eigen gelegenheid, of in dienst van de VOC?

⁸¹ Portret van een jager met honden en een negerbediende door Willem Eversdijk (voor 1671), in: *Old master paintings: an illustrated summary catalogue*. RBK The Hague, Zwolle 1992, cat.nr. 707; portret van een man als rustende jager door Jan Verkolje (1672) in: R.E.O. Ekkart, *Nederlandse portretten uit de 17e eeuw: eigen collectie*, Rotterdam (Museum Boymans-van Beuningen) 1995, nr. 69; een portret van een jonge man als jager met jachtvogel, hond en jachtbuit door Hermannus Collenius (circa 1685), in: F. Veldman, *Hermannus Collenius 1650-1723*, Zwolle 1997, cat.nr. 61; en portretten door Ferdinand Bol, Govert Flinck en Anthonie Palamedesz, in: S.A. Sullivan, *The Dutch gamepiece*, Totowa/Montclair 1984, afb. 72-74.

⁸² Uit een plakkaat in Jaffna van 5 augustus 1658: *De jacht op harten, hasen en andere wilt gedierten, die met der vergangen oorlogh bij nder, ja selfs bij de Mooren en inlanderen als gepermitteert is gepleecht en noch dagelijcx bevinden te plegen, en sal niemant - wie het soude mogen wesen - voortoen vermogen te doen, selfs oock geen gevolgen, maar sal sulcx alles na desen cessere ende niet sonder speciaal consent van 't opperhoofd alhier mogen geschieden, op arbitralijck correctie ende verder pene daertoe staende*; Hovy, *op.cit.* (noot 40), nr. 38, p. 33. Vijftig jaar later was dat nog steeds zo.

Uit een compendium van plakkatens en ordonnanties voor Jaffna van 25 april tot 14 augustus 1704: *Niemand zal vermogen 's avonds na 7 uren hier in en omtrent de Stad een of meer schooten met eenig schietgeweir te doen, op de verbeurte van zijn schietgeweir en 6 rijxdaelders boete: de helft voor den fiscaal en de rest voor d'armen. Van gelijken zal niemand hier in 't land*

nog op d'eylanden met eenig schietgeweir, strikken of netten een of meer hartebeesten, hasen of gevogelten mogen gaen schieten ofte vangen zonder schriftelijk consent van den commandeur, op poene van 6 rijxdaelders boete alsboven voor 't lasarus huys te verbeuren. Ibidem, nr. 205, p. 300.

⁸³ Pieris, *op.cit.* (noot 9), p. 526, noot 53.

⁸⁴ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), pp. 162-163, 167, 172.

⁸⁵ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), pp. 198-199. Dit moet een mastiff-achtige hond zijn geweest, een Portugese vechthond, gebruikt voor de jacht op wilde zwijnen en ander gevaarlijk wild. Baldaeus schrijft verder dat hij zelf nooit een tijger heeft gezien in zijn omgeving en dat is juist, want de tijger komt op Ceylon niet voor.

⁸⁶ Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 201.

⁸⁷ Van Thiel *et al.*, *op.cit.* (noot 1), p. 404, inv.nr. C-1215; de tekst op de achterzijde luidt: *Thomas Hees 52 jaar, Jan Hees 16 jaar, Andries Hees 24 jaar en Thomas de neger 17 jaar.*

⁸⁸ Het Turkse mannenkostuum, dat tot in Noord-Afrika werd gedragen bestond uit een wijde, vanaf de knieën naar de enkels nauw toelopende broek (*salvar*) en een lang hooggesloten kleed met knoopjes middenvoor, nauwsluitend in de taille, met een wijd uitlopende rok en met lange smalle mouwen (*entari*). Daaroverheen kon een wijde, van voren openvallende jas (*kaftan*) worden gedragen. Margaret Breukink-Peeze, 'Eene fraaie kleeding, van den turkschen dragt ontleent. Turkse kleding en mode à la turque in Nederland', in: H. Theunissen *et al.*, *Topkapi & turkomanie: Turks-Nederlandse ontmoetingen sinds 1600*, Amsterdam 1989, p. 130; C.A. Bayly (ed.), *The Raj: India and the British 1600-1947*, Londen 1990, p. 73.

⁸⁹ A. Staring, *De Hollanders thuis: gezelschapstukken uit drie eeuwen*, Den Haag 1956, p. 98; Breukink-Peeze, *op.cit.* (noot 88), p. 134, pl. 11.

⁹⁰ Baldaeus (noot 65) noemt de sjerp een *commerbant*, een verbastering van het Perzisch *kamar-band*, evenals de nu nog gebruikte Engelse benaming *cummerband*; Yule en Burnell, *op.cit.* (noot 24), p. 279; Breukink-Peeze, *op.cit.* (noot 88), p. 135; De Jong, *op.cit.* (noot 3), p. 56.

⁹¹ Staatliche Museen, Kassel, inv.nr. GK-92; Breukink-Peeze, *op.cit.* (noot 88), p. 132, afb. 81.

⁹² National Gallery, Londen, inv.nr. NG 5633; O. Millar, *Van Dyck in England*, Londen 1982, p. 56, no. 16; Bayly, *op.cit.* (noot 88), pp. 73-74;

Hall, *op.cit.* (noot 3), pp. 235-237.

⁹³ Ook kleding in meer westerse snit werd door plaatselijke kleermakers van in India geweven stoffen gemaakt. *Mashru*, een gemêleerd satijnweefsel van half zijde, half katoen, werd veel gebruikt voor broeken. Het was koel en aangenaam om te dragen. Europese vrouwen combineerden de al of niet aan westerse smaak aangepaste *cambaij* wel met een rok. J. Shrimpton, 'Dressing for a tropical climate: the role of native fabrics in fashionable dress in early colonial India' in: *Textile history*, 23 (1), 55-70; De Jong, *op.cit.* (noot 3), pp. 56-57; Hall, *op.cit.* (noot 3), p. 236.

⁹⁴ Van de kust van Coromandel werden vanaf 1686 met enige regelmaat grote hoeveelheden handbeschilderde *nachtrocken* en *cambaijen* van zijden en katoenen sits aangevoerd, voor de Europese markt. De *cambaijen* waren van traditionele korte of halflange Indiaas-Perzische snit, de *nachtrocken* hadden het kimono-model: lang, ruim en met wijde mouwen; De Jong, *op.cit.* (noot 3), p. 57.

⁹⁵ *Een kleyn half uur van Batecotte, is gelegen de kerke Paneteripou, zijnde een net ende kunstig gebouw van coraal-steen, met een çierlijk ende zeer vermakelijk Huys, staande op Boogen, hebbende een lustige Galderye, ende twee groote kamers, met een wellustige ende vermakelijke Tuyn, daar by zijnde een schoone Tank oft water-plaats, daarmen het Vee uyt drenkt. (...) Hier is een Schoole van ruym 600 kinderen, zeer verre toegenomen in de Christelijke godsdienst, tot verwonderingh, wetende de Paapsche dwalingen van het Vagevier, Misse, Aflaten, en Oorbiechte, met goede redenen alreede in mijn tijd tegen te spreken, ende te wederleggen. Den School-meester André nevens zijn Medehelper, zijn ook zeer yverigh om de jonghe Jeught dagelijks te leeren. De inwoonders komen met een groot getal, gemeynlijk (wanneer van de Predikant geleert werd) tot 12 à 1300 in de Kerke, en overtreffen andere in aandachtigheyt.* Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 164.

⁹⁶ Hoewel geen bewijzen zijn gevonden, dat in 1633 met de graaf van Denbigh een Indiase jongen mee terug is gekomen naar Engeland, is dit toch niet uit te sluiten. In oude inventarissen van schilderijen van de hertog van Hamilton, uit wiens bezit het schilderij in de collectie van de National Gallery in Londen terecht kwam, heeft de jongen in de beschrijving de ene keer een naam: *Vendick My Lorde Denbeigh & Jacke*, of blijft hij anoniem: *One peice of my lords denbighs at length, with fowlinge peece in his hands, and a Blackamoor by him, of S*

Anthony: Vandyke. Hall, *op.cit.* (noot 3), pp. 236-237; Millar, *op.cit.* (noot 92), p. 56.

⁹⁷ Er zijn moeiteloos meer voorbeelden te noemen. Op het portret van een opperkoopman uit Batavia, toegeschreven aan Albert Cuyp, wordt de parasol boven de hoofden van Jacob Mathieusen en zijn vrouw vastgehouden door een Javaanse jongen, half verscholen in de hoek. Op het portret dat Frans van der Mijn in 1742 schilderde van Jan Pranger, directeur-generaal van de Goudkust, staat terzijde ook een negerjongen in livrei met een gesloten parasol onder de arm. Van Thiel *et al.*, *op.cit.* (noot 1), p. 184, inv.nr. A-2350 en p. 405, inv.nr. A-2248.

⁹⁸ Met de term *Malabaars* werd door Baldaeus en zijn tijdgenoten de Tamil taal aangeduid. Dit was destijds de meest verbreide van de Dravidische talen van Zuid-India. Niet alleen de bewoners van de kust van Malabar, het huidige Kerala, werden *Malabaren* genoemd, maar de bewoners van geheel Zuid-India en Noord-Ceylon in het algemeen.

⁹⁹ Baldaeus, *op.cit.* (noot 49), p. 193.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 195: *Om den nieuwsgierigen Lezer eenigermate te voldoen in dit werkje, 't welke maar een Prodomus Grammaticus is, en waarop te zijner tijd een grooter Grammatica, in 't volkomen gestelt, zoude in Druk konnen uytgegeven werden, alzo zij alreede onder ons berustende is, zal ik een kleyn voorbeelt van een conjugatie hier by voegen.*

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 197. In Achchuveli - de woonplaats van Baldaeus - was een geleerde brahmaanse priester komen wonen, afkomstig uit de Bengaalse gewesten. Met hem voerde Baldaeus lange gesprekken over godsdienst en vooral over het hindoeïsme. Deze brahmaan ging ten slotte over tot het christendom en werd gedoopt in de kerk van Vannarponnai. Hij vertaalde daarna onder meer *Het Leven ende Lijden Jesu*, zeer geleert, en met een hooge Poëtische stijl, in 't Latijns *Malabaars*, ofte *Hanscret* [Sanskriet]. Ph. Baldaeus, *Afgoderye der oost-Indische Heydenen*, Amsterdam 1672, p. 46; idem, *op.cit.* (noot 7), p. 163.

¹⁰² Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 174-175: (...) *zijn name is François; want waarom zoude ik hem verzwijgen, hij is my geweest een trouwe Medegezel in 't werk des Heeren, en mijn Sone in Jesu Christo door het eeuwig en ware Evangelium geteelt, en ... noch jaarlijks de Christelijke vriendschap en broederschap met zijn versneden onderhoudende, tot mijn groote blijtschap nevens andre zijner Lantgenooten.*; Baldaeus,

op.cit. (noot 7), pp. 174-175. idem, *op.cit.* (noot 49), p. 192: (...) *niet alleen in zijn moeder-tale de Malabaarsche maar ook in de Portugesche wel ervaren, niet alleen met den monde, maar gelijk ook met de penne vaardigh af-gericht, waarlijk een vroom en Godzaligh Man.* De christelijke doopnamen stammen nog uit de voorafgaande anderhalve eeuw van Portugese aanwezigheid, evenals de vele aangenomen Portugese familienamen die overigens nu nog steeds in Sri Lanka voorkomen.

¹⁰³ Zie noot 60; Baldaeus, *op.cit.* (noot 7), p. 151. Deze teksten over de christelijke geloofsleer omvatten onder meer het Evangelie van Mattheus, een korte catechismus, vragen en antwoorden over het Oude en het Nieuwe Testament, psalmen (op Tamilrijm!), diverse gelegheidsgebeden en liturgische teksten en enige tientallen preken. De teksten waren door Baldaeus in het begin van zijn tijd in Jaffna voor eigen parochie in vraag-en-antwoord-vorm samengesteld en vertaald. Ze werden in 1659 door een besluit van de Algemene Ceylonse Kerkelijke Vergadering - bekrachtigd door Batavia - voorgeschreven voor alle predikanten op het hele eiland ter instructie van de inlandse gereformeerde christenen, en bleven lang na Baldaeus' vertrek in gebruik. Veel van de door Baldaeus in het Portugees opgeschreven preken zijn echter onvertaald blijven liggen.

¹⁰⁴ Van een welsprekend man wordt door Hindoes op Ceylon wel gezegd: 'Sarasvati zit op zijn tong'. Als kinderen voor het eerst naar school gaan wordt haar hulp ingeroepen. Cartman, *op.cit.* (noot 10), p. 62; E. Schleberger, *Die indische Götterwelt: Gestalt, Ausdruck und Sinnbild*, Keulen 1986, pp. 128-129. De parkiet is ook een attribuut van Draupadi, echtgenote van de vijf Pandava-broers uit de Mahabharata. Zij wordt in Zuid-India als godin vereerd. De Dravidische Draupadi-cultus was vanouds ook sterk verbreid onder de *Vellâlas* van Jaffna; Alf Hildebeitel, *The cult of Draupadi*, Chicago 1988, dl. 1, pp. 11, 39-40, 263-264. Baldaeus noemt in zijn boek op p. 38 van het deel *Afgoderye der Oost-Indische Heydenen*, de godin Sarasvati ('*Sarosoddi*') alleen als dochter en vrouw van Brahmâ.

¹⁰⁵ Cesare Ripa, *Iconologia, of Uytbeeldingen des verstands*, vert. door D.P. Pers, Amsterdam 1644, nrs. 595 en 597.

¹⁰⁶ Uit dit huwelijk wordt een dochter geboren. Veth, *op.cit.* (noot 43) pp. 10-13. Petrus Baelde had al een zoon uit een eerder huwelijk.

¹⁰⁷ Archief notaris A. Meijsterus in Rotterdam

(*Gemeente Archief Rotterdam, Oud Notarieel Archief 1681-1690*, inv.nr. 1206/95). In het familiearchief Baelde (1639-1929) heb ik in latere boedelpapieren evenmin een verwijzing naar dit schilderij kunnen aantreffen. Het archief betreft de lijn van Pieter Baelde, een broer van de vader van Philippus Baldaeus. Petrus Baelde is een van diens zoons.